

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка
Кафедра української мови і літератури

УКРАЇНСЬКА МОВА

Методичні рекомендації
для позашкільної освіти дослідницько-експериментального напрямку
(МАН)

Суми
Видавництво СумДПУ імені А. С. Макаренка
2022

УДК 811.161.2

Друкується згідно з рішенням вченої ради
Сумського державного педагогічного університету імені А. С.
Макаренка (протокол № 3 від 31 жовтня 2022 року)

Упорядник:

Герман Вікторія Василівна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка

Рецензенти:

Н. І. Кириленко, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри української мови Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка

О. М. Рудь, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка

Герман В. Українська мова: методичні рекомендації для позашкільної освіти дослідницько-експериментального напрямку (МАН). Суми: Видавництво СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2022. 113 с.

Пропоновані методичні рекомендації містять навчальну програму «Українська мова» для позашкільної освіти дослідницько-експериментального напрямку (МАН), методичні поради до укладання матеріалів науково-дослідницької роботи (мотиваційний лист, наукова конференція, презентація, анотація, постер, норми оформлення списку використаної літератури тощо); додатки (зразок науково-дослідницької роботи).

Матеріали видання адресовані викладачам, студентам філологічних факультетів, учителям української мови, слухачам МАН та ін.

УДК УДК 811.161.2

ЗМІСТ

Передмова

Навчальна програма «Українська мова» для позашкільної освіти
дослідницько-експериментального напрямку

Модель III (обласного) і IV (усеукраїнського) етапів конкурсу МАН

Мотиваційний лист

Наукова конференція

Презентація науково-дослідної роботи

Анотація

Постер

Норми оформлення списку використаної літератури

Додатки. Зразок науково-дослідної роботи

ПЕРЕДМОВА

Мова – істотний елемент духовної культури, джерело самовираження особистості, художньо-естетичних цінностей, постійний акумулятор високої моральності. І. Огієнко справедливо зазначив, що як про духовну зрілість окремої особи, так і про зрілість цілого народу судять найперше з культури його літературної мови; рідна мова – то сила культури, а культура – сила народу.

У ХХІ столітті все виразніше постають питання реформування освіти в Україні в напрямку гуманізації, що спрямовано на формування інтелектуальної культуромовної особистості, якій властиві естетичні смаки. Нова соціально-освітня ситуація в Україні також актуалізує поступовий перехід від репродуктивної до інноваційної освіти, сутнісний зміст якої полягає у зверненні до особистісних якостей та творчого потенціалу учнів. Ґрунтовне вивчення рідної мови, опанування дослідницькими вміннями й навичками є основою становлення та розвитку національної мовної особистості молодшої людини.

Автор пропонованих рекомендацій здійснює співпрацю з МАН, а саме: читає лекції для вчителів-керівників науково-дослідницьких робіт і слухачів МАН з основ наукового дослідження, культури наукової мови, академічної риторики та ін.; керує дослідницькою лабораторією, учасники якої – учні шкіл міста Суми й Сумської області; залучає учнів-слухачів МАН до науково-практичних семінарів, конференцій, виховних і творчих заходів СумДПУ імені А.С. Макаренка. Мета співпраці – заохочення учнівської молоді до виконання наукових досліджень на засадах академічної доброчесності.

Пропоновані методичні рекомендації містять навчальну програму «*Українська мова*» для позашкільної освіти дослідницько-експериментального напрямку (МАН), методичні поради до укладання матеріалів науково-дослідницької роботи (мотиваційний лист, наукова конференція, презентація, анотація, постер, норми оформлення списку

використаної літератури тощо); додатки (зразок науково-дослідницької роботи).

Матеріали видання адресовані викладачам, студентам філологічних факультетів, учителям української мови, слухачам МАН та ін.

ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ І НАУКИ
СУМСЬКОЇ ОБЛДЕРЖАДМІНІСТРАЦІЇ

КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД СУМСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ –
ОБЛАСНИЙ ЦЕНТР ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ
ТА РОБОТИ З ТАЛАНОВИТОЮ МОЛОДДЮ

ПОГОДЖЕНО

Протокол засідання вченої ради
Сумського обласного інституту
післядипломної педагогічної освіти

_____ 20__ № _____

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Департаменту освіти і науки
Сумської облдержадміністрації

_____ 20__ № _____

Навчальна програма

«Українська мова»

для позашкільної освіти дослідницько-експериментального напрямку

1 рік навчання

Автор:

Герман Вікторія Василівна – керівник гуртка комунального закладу Сумської обласної ради – обласного центру позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю, доцент кафедри української мови і літератури Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка, кандидат філологічних наук.

Рецензенти:

Тихенко Л. В. – доцент кафедри теорії і методики змісту освіти комунального закладу Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, кандидат педагогічних наук.

Кириленко Н. І. – доцент кафедри української мови і літератури
Сумського державного педагогічного університету імені А. С.Макаренка,
кандидат філологічних наук.

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Метою програми є поглиблення теоретичних і практичних знань з української мови, пізнання актуальних напрямків сучасних досліджень; формування творчих та інтелектуальних здібностей учнів під час науково-дослідницької, пошукової діяльності; виховання інтересу до творчої, пошукової, аналітичної діяльності.

Основні *завдання* програми полягають у формуванні в учнів таких компетентностей:

- *пізнавальної*: поглиблення мовленнєвознавчих та культурологічних знань, ознайомлення із головними етапами науково-дослідницької роботи;
- *практичної*: засвоєння мовного матеріалу засобами самостійної, індивідуальної, диференційованої навчальної практичної роботи; вироблення умінь і навичок в усіх видах мовленнєвої діяльності (аудіювання, читання, говоріння, письмо) та в різних галузях спілкування (особистісна, публічна, освітня); формування навичок науково-дослідницької діяльності;
- *творчої*: розвиток мовленнєвих здібностей, ораторської майстерності, підвищення інтересу до пізнавально-пошукової діяльності, реалізація потенційних творчих можливостей особистості;
- *соціальної*: виховання громадської свідомості, формування національних і загальнолюдських культурних і духовних цінностей, розвиток соціалізації і загальної реалізації особистості.

Навчальна програма розроблена з урахуванням вимог чинного законодавства в галузі освіти, відповідно до Типових навчальних планів для організації навчально-виховного процесу в позашкільних навчальних закладах системи Міністерства освіти і науки України (наказ Міністерства освіти і

науки України від 22.07.2008 № 676), листа МОН України ІТіЗО від 05.06.2013 р. № 14.1/10-1685 «Про методичні рекомендації щодо змісту та оформлення навчальних програм з позашкільної освіти».

Програма вищого навчального рівня розрахована на 1 рік навчання (216 годин – 6 годин на тиждень) в гуртку та зорієнтована на учнів закладів загальної середньої освіти 8-11 класів, вихованців закладів позашкільної освіти віком від 13 до 17 років. Кількість вихованців у гуртку – 10-15.

Програмою передбачені теоретичні, практичні заняття як за очною, так і дистанційною формами. Застосування сучасних інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) забезпечує інтерактивну взаємодію педагога, вихованців і батьків на різних етапах навчання. Змішане навчання здійснюється шляхом застосування освітньої платформи Microsoft Teams, WEB ресурсів Google-форма, Google, Classroom, Zoom, Kahoot, Facebook, Skype, Viber, Telegram, YouTube, електронна пошта, інтернет-сайт тощо. З метою ефективного навчання з застосуванням сучасних інтернет-ресурсів до програми включено теми з основ інформаційних технологій.

Контроль освітньої діяльності здійснюється у формі тестування, бесід, виконання вправ і пошукових завдань, участі у конференціях, семінарах, засіданнях круглих столів, під час написання науково-дослідницьких робіт та їх захистів.

Розподіл годин за темами орієнтовний. Темі подано в порядку зростання складності матеріалу. Керівник гуртка, зважаючи на підготовку дітей, може визначати об'єм годин для опанування тієї чи іншої теми, і вносити до програми відповідні корективи. Перелік обладнання у програмі подано як орієнтовний згідно з можливостями закладу позашкільної освіти.

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№	Розділ, тема	Кількість годин		
		усього	теоретичні	практичні
I	Вступ	3	1	2
II	Лінгвістика	102	—	—
2.1	Фонетика. Орфоепія	6	3	3
2.2	Орфографія	6	3	3
2.3	Морфеміка. Словотвір	6	3	3
2.4.	Лексика. Фразеологія	12	6	6
2.5.	Морфологія	21	15	6
2.6.	Синтаксис і пунктуація	36	15	21
2.7	Стилістика. Науковий стиль української мови	15	9	6
III	Мовна культура усного спілкування	24	16	8
IV	Науково-дослідницька діяльність	72	22	50
V	Конференції, семінари, майстер-класи, конкурси, тематичні заходи	12	6	6
VI	Підсумкове заняття	3	1	2
Разом		216	100	116

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

I. Вступне заняття (3 год.)

Теоретична частина. Мета, завдання навчального курсу. Ознайомлення з порядком і планом роботи гуртка. Організаційні питання. Рекомендована літератури.

Правила санітарії, гігієни та безпечної роботи. Організація робочого місця вихованця. Організація часу, планування. Правила поведінки в навчальному закладі, кабінеті. Інструктаж із безпеки життєдіяльності.

Практична частина. Написання тесту з метою перевірки рівня підготовки дітей. Робота над помилками.

II. Лінгвістика (102 год.)

2.1. Фонетика. Орфоепія (6 год.)

Теоретична частина. Поняття про звуки мови. Звуковий склад сучасної української літературної мови. Загальні умови творення голосних звуків та їх класифікація. Зміни голосних у мовному потоці. Загальні умови творення приголосних звуків та їх класифікація. Додаткові артикуляційні ознаки

приголосних звуків: подовження, подвоєння, веляризація, лабіалізація. Звукові модифікації у мовленнєвому потоці. Явище асиміляції приголосних у потоці мовлення та його різновиди. Поняття про дисиміляцію. Типи дисиміляції приголосних. Спрощення в групах приголосних. Науково-лінгвістична транскрипція. Чергування фонем та його функції в мові. Позиційні та історичні чергування. Історична основа чергування фонем в українській мові. Різновиди чергування голосних фонем в українській мові.

Основні норми сучасної української літературної вимови: вимова голосних у наголошеній і ненаголошеній позиціях; вимова приголосних та сполучень приголосних звуків. Особливості вимови слів іншомовного походження.

Практична частина. Робота з текстами, фонетичний аналіз слів, виконання вправ, робота з орфоепічним словником.

2.2. Орфографія (6 год.)

Теоретична частина. Співвідношення між буквами українського алфавіту і звуками української літературної мови. Стислі відомості з історії української графіки та орфографії. Принципи українського правопису. Правила написання великої літери. Вживання м'якого знака і апострофа. Правопис прізвищ та географічних назв неукраїнського слов'янського походження. Написання складних слів. Основні правила правопису слів іншомовного походження.

Практична частина. Виконання вправ, тестів, робота з орфографічним словником, орфографічний розбір слова. Складання власного словничка для запам'ятовування.

2.3. Морфеміка. Словотвір (6 год.)

Теоретична частина. Морфема як мінімальна значуща частина у структурі слова. Класифікаційні ознаки морфем. Основа слова. Історичні зміни в морфемній будові слова.

Поняття про словотвір та словотвірну систему української мови. Словотворення як джерело збагачення лексики. Словотвірна структура слова. Поняття твірної бази, твірної основи та форманта. Словотвірний тип як основна одиниця класифікації похідних слів. Поняття про словотвірну модель. Словотвірне значення та його місце в системі смислової структури слова.

Способи словотворення сучасної української літературної мови: морфологічний спосіб та його різновиди, морфологічно-синтаксичний, лексико-синтаксичний, лексико-семантичний. Особливості творення іменників в українській мові. Способи творення прикметників. Дієслівний словотвір. Особливості творення прислівників.

Практична частина. Робота зі схемами, виконання вправ. Словотвірний аналіз слова. Морфемний розбір слів.

2.4. Лексика. Фразеологія (12 год.)

Теоретична частина. Слово як основна одиниця лексичної системи. Значення слова і поняття. Основні типи лексичних значень слова: пряме

номінативне, фразеологічно обумовлене, синтаксично зумовлене. Прямі та переносні, первинні та вторинні значення слів. Типи переносного вживання слів: метафора, метонімія, синекдоха. Однозначні і багатозначні слова. Поняття про омоніми. Розмежування омонімії та полісемії. Різновиди омонімів в українській мові. Шляхи виникнення омонімів та їх стилістичне використання. Явище паронімії в українській мові. Синоніми та їх основні типи. Евфемізми та перифрази як різновиди синонімів. Джерела виникнення синонімії. Стилїстична роль синонімів. Семантична та структурна класифікації антонімів. Узуальна та контекстуальна антонімія.

Лексика української мови з погляду її походження. Лексичні запозичення з інших мов. Структурно-семантичні групи старослов'янїзмів. Семантичні, фонетичні та словотвірні особливості старослов'янських запозичень. Лексична взаємодія української мови з іншими слов'янськими мовами. Особливості запозичень із неслов'янських мов.

Лексика української мови з погляду активного і пасивного вживання. Склад пасивної лексики: історизми та архаїзми як невід'ємні елементи сучасної мови; склад та причини виникнення нових слів у мові.

Лексика української мови з погляду сфер уживання. Особливості функціонування загальноновживаної лексики. Спеціальна лексика з обмеженим функціонуванням. Територіальні діалектизми в українській мові: лексичні, етнографічні, семантичні, словотворчі. Лексична диференціація мовлення за соціальними ознаками: професіоналізми, жаргонізми, арготизми.

Поняття фразеологічної одиниці. Типи класифікацій фразеологізмів. Прислів'я, приказки, крилаті вислови та складені терміни як об'єкт фразеології. Поняття про фразеологічну варіантність. Типи варіантів сталих виразів. Явище синонімії у сфері фразеології. Антонімічні фразеологічні пари. Поняття про фразеологічні омоніми. Джерела української фразеології.

Практична частина. Виконання вправ, написання тестів. Робота зі словниками: тлумачним, синонімів, антонімів, паронімів, схемами, таблицями.

2.5. Морфологія (21 год.)

Теоретична частина. Морфологія як розділ мовознавства. Предмет вивчення морфології. Поняття про словоформу. Взаємозв'язок між словом і словоформою. Частини мови як основні морфологічні одиниці. Принципи класифікації частин мови. Явище конверсії в українській мові. Ступені і різновиди взаємопереходу частин мови. Поняття про слова категорії стану та модальні слова як окремі лексико-граматичні розряди слів.

Загальна характеристика *іменника* як частини мови. Семантико-граматичні ознаки його виділення у системі частин мови. Лексико-граматичні розряди іменника. Морфолого-синтаксична категорія відмінка. Категорія роду. Способи вираження значення роду в іменниках: лексичний, морфологічний, синтаксичний, словотворчий. Співвідношення семантико-граматичного і формально-граматичного змісту в категорії роду. Іменники парного роду. Іменники спільного роду: маскулізми та фемінативи. Іменники

подвійного роду. Подвійні форми іменників одного роду. Родові ознаки незмінюваних слів. Сучасні тенденції в родовій категоризації іменника. Рід аббревіатур. Категорія числа, її значення та граматичні засоби вираження. Словозмінні і класифікаційні елементи в категорії числа. Типи відмінювання іменників. Поділ іменників на відміни. Диференціація у межах відмін. Перехід інших частин мови в іменники (субстантивація).

Загальна характеристика семантичних, морфологічних і синтаксичних особливостей *прикметника*. Первинні і вторинні прикметники. Семантико-граматичні групи прикметників. Якісні прикметники та їх семантико-граматичні категорії: категорія співвідносної міри якості, категорія безвідносної міри якості, категорія суб'єктивної оцінки якості. Відносні прикметники та їх тематичні групи. Лексико-граматичні категорії відносних прикметників. Явища переходу прикметників з однієї семантичної групи в іншу. Проміжні розряди прикметників. Повні та короткі прикметники. Стягнені та нестягнені форми повних прикметників. Особливості відмінювання прикметників. Перехід інших частин мови в прикметники (ад'єктивація). Перехід прикметників у іменники (субстантивація).

Питання частиномовної природи *числівника*. Морфологічні особливості числівника. Особливості категорії числа у числівниках. Структурні групи числівників. Функціональні розряди числівників та особливості їх уживання. Особливості відмінювання числівників. Характер сполучуваності числівників з іменниками. Кількісно-іменні словосполучення з числівниками у називному відмінку. Кількісно-іменні словосполучення з числівниками в непрямих відмінках. Особливості наголошування числівників при словозміні.

Загальна характеристика *займенника* як частини мови. Групи займенників за значенням та їх семантико-граматичні особливості. Морфологічний склад займенників. Синтаксичні функції займенників. Особливості відмінювання займенників. Перехід займенників в інші частини мови. Явище прономіналізації.

Поняття про *дієслово* як частину мови: лексичне значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль. Неозначена форма дієслова.. Структурні класи дієслів. Поділ дієслів на дієвідміни. Граматичні категорії дієслова. Категорія виду як центральна дієслівна категорія. Засоби вираження видового значення. Дієслівні роди як морфолого-словотвірні категорії. Категорії особи та числа. Словозмінна категорія часу. Системні зв'язки категорій часу і виду. Особливості форм дієслівного способу. Морфолого-словотвірно-синтаксична категорія перехідності / неперехідності. Категорія стану як морфолого-словотвірно-синтаксична категорія. *Дієприкметник* як особлива форма дієслова: лексичне та граматичне значення, синтаксична функція. Особливості творення активних і пасивних дієприкметників. Перехід дієприкметників у прикметники та іменники. *Дієприслівник* як дієслівно-прислівникове утворення в системі дієслівних форм. Особливості творення дієприслівників. Предикативні форми на -но, -то.

Поняття по *прислівник* як частину мови. Синтаксична зумовленість семантики прислівника. Морфологічна безкатегорійність і одноформність

прислівника. Семантико-синтаксичні розряди прислівників: обставинні, означальні (якісно-означальні, способу дії, міри вияву ознаки). Ступені співвідносної, безвідносної та суб'єктивної оцінки якісно-означальних прислівників. Процес адвербіалізації. Перехід прислівників у інші частини мови.

Загальні відомості про *прийменник* як частину мови. Основні підходи до визначення статусу прийменника. Морфологічна класифікація прийменників. Семантичні типи прийменників: просторові, темпоральні, логічні.

Поняття про *сполучник* як службову частину мови. Класифікація сполучників за структурою та способом уживання. Синтаксичні функції сполучників. Сурядні сполучники та їх функціональні різновиди. Сполучники підрядності.

Проблема лінгвістичного статусу *часток*. Склад часток за походженням та будовою. Класифікація часток за функціонально-семантичними ознаками. Розряди часток за структурними особливостями (за місцем і роллю в мовних одиницях): фразові, формотворчі, словотворчі.

Загальна характеристика *вигуків* як частини мови. Розряди вигуків. Звукова та морфемна структура вигуків. Контекстна зумовленість значень вигуків. Явище переходу слів і сполучень слів різних лексико-граматичних розрядів до класу вигуків (інтер'єктивація).

Практична частина. Робота з довідниками з морфології, посібниками, таблицями, картками. Виконання вправ та тестів.

2.6. Синтаксис і пунктуація (36 год.)

Теоретична частина. Предмет синтаксису. Типи синтаксичних одиниць. Елементарні і неелементарні синтаксичні одиниці-конструкції. Синтаксичні зв'язки у словосполученні і реченні. Засоби вираження синтаксичних зв'язків. Типи і форми синтаксичних зв'язків.

Словосполучення як некомунікативна синтаксична одиниця. Типи синтаксичного зв'язку в підрядних і сурядних словосполученнях. Типи синтаксичних словосполучень за будовою. Типи підрядних словосполучень за морфологічним вираженням головного слова.

Просте речення як монопредикативна одиниця. Порядок слів у простому реченні. Комунікативні типи простого речення (розповідні, питальні, спонукальні). Актуальне членування речення. Засоби вираження актуального членування речення. Стверджувальні і заперечні речення. Семантико-синтаксична структура простого речення. Семантично елементарні прості речення. Семантично неелементарні прості речення. Загальна характеристика головних членів речення. Підмет і його типи. Присудок і його типи. Загальна характеристика другорядних членів речення. Проблема односкладного речення у сучасному мовознавстві. Односкладні означено-особові, неозначено-особові, узагальнено-особові, безособові, інфінітивні, номінативні речення. Повні і неповні речення. Неповні речення в системі синтаксичних одиниць. Типи неповних речень. Еквіваленти речення. Слова-речення. Незакінчені речення. Звертання-речення.

Особливості простого ускладненого речення. Речення з однорідними членами. Речення з відокремленими другорядними членами. Речення зі вставними і вставленими компонентами. Речення зі звертаннями.

Складне речення як синтаксична одиниця. Засоби зв'язку частин складного речення. Принципи класифікації складних речень. Загальна характеристика складносурядних речень. Елементарні і неелементарні складносурядні речення. Сполучникові складносурядні речення. Складносурядні речення відкритої і закритої структури. Структурні особливості складнопідрядних речень. Класифікації складнопідрядних речень. Семантико-структурні типи складнопідрядних речень. Загальна характеристика складнопідрядних багатокomпонентних речень. Складнопідрядні речення з неоднорідною супідрядністю. Складнопідрядні речення з послідовною підрядністю. Складнопідрядні речення з однорідною супідрядністю. Контаміновані складнопідрядні багатокomпонентні речення. Складні сполучникові речення з різними видами зв'язку. Класифікація складних сполучникових речень із сурядним і підрядним зв'язками. Статус складних безсполучникових речень. Складні безсполучникові елементарні речення. Складні безсполучникові багатокomпонентні речення. Складні синтаксичні конструкції.

Основи української пунктуації. Історія розвитку української пунктуації. Принципи української пунктуації. Система розділових знаків та їх основні функції. Особливості пунктуації в текстах різного функціонального призначення.

Практична частина. Робота з довідниками, посібниками, таблицями-схемами, картками. Виконання вправ та тестів. Синтаксичний аналіз складного речення.

2.7. Стилїстика. Науковий стиль української лїтературної мови (15 год.)

Теоретична частина. Стилїстика як роздїл науки про мову. Стилїстика мови й стилїстика мовлення, їх вїдмїннїсть. Засоби стилїстики на рїзних мовних рївнях. Поняття стилю мовлення.

Науковий стиль та його особливостї. Мета, завдання, сфера використання, основнї функції наукового стилю. Пїдстилї наукового стилю. Власне науковий пїдстилї і його жанри: наукова стаття, наукова монографїя, квалїфїкацїйна робота, дисертацїя, доповїдї, тези та їн. Навчально-науковий пїдстилї і його жанри: лекції, навчально-методичнї видання (пїдручники, посїбники, навчально-методичнї збїрники, конспекти, хрестоматїї тощо). Науково-популярний пїдстилї і його жанри. Науково-дїловий пїдстилї і його жанри: технїчна документацїя (контракти та їнструкції для пїдприємств, резюме, повїдомлення про дослїди, їнструкцїя, науковий звїт, аналітична записка, службовий лист, устав, положення). Науково-їнформативний пїдстилї і його жанри: реферат, реферативний огляд, анотацїя, патентний опис. Науково-довїдковий пїдстилї і його жанри: словники, довідники, каталоги.

Термінологічний словник. Наукова замітка, наукова рецензія, відгук. Науковий огляд, науковий портрет, наукова біографія та ін.

Традиційні стильові ознаки: абстрагованість, інформаційна насиченість, ясність і об'єктивність викладу, конкретність, логічна послідовність, монологічний характер викладу, діалогічність, лінійність, точність і однозначність, лаконічність, доказовість, переконливість, аналіз, синтез, аргументованість, нейтральність, безособовість та ін.. Образність та експресивність. Інформативна та перформативна функції наукової мови.

Мовні засоби наукового стилю.

Фонетико-інтонаційні особливості усної форми наукового стилю. Комунікативні властивості наукової мови (повна вимова звуків, переважно розповідна інтонація, уповільнений темп мовлення). Засоби милозвучності української мови.

Лексика наукового стилю. Широке використання слів з абстрактним значенням, термінологічної лексики, запозичених слів. Уживання слів у прямому значенні. Відсутність розмовних, просторічних слів, слів з емоційно-експресивним забарвленням. Цінність терміна в науковому тексті. Наукова термінологія. Основні вимоги до термінів: точність, асоціативність, варіативність та ін. Особливості синонімії у термінології. Відмінність термінів від професіоналізмів і професійних жаргонізмів. Доцільність використання у фаховому мовленні іншомовної лексики. Українські відповідники до запозичених термінів. Лексичні помилки: змішування паронімів, мовленнєва недостатність і надмірність. Поняття «авторський термін». Основні способи термінотворення. Фразеологізована термінологія і кліше.

Морфологічні особливості стилю. Уживання іменників II відміни чоловічого роду в родовому та давальному відмінках. Кличний відмінок іменників. Відмінювання українських та іншомовних прізвищ, імен, по батькові, географічних назв. Рід, число невідмінюваних іменників. Перевага відносних прикметників. Аналітична форма вищого і найвищого ступенів порівняння якісних прикметників. Особливості уживання займенників у науковому стилі. Норми вживання та відмінювання числівників. Інформаційне навантаження особових дієслів, стійких дієслівно-іменникових сполук, дієслівних форм. Уживання прислівників у наукових текстах. Функціональний діапазон сполучників і прийменників. Видільні або обмежувальні частки у науковому стилі.

Синтаксис наукового мовлення. Узгодження, керування, зв'язок між підметом і присудком. Прості ускладнені (однорідними, відокремленими, вставними членами) речення в науковому тексті. Помилки в побудові речень з дієприслівниковим зворотом, у реченнях з однорідними членами. Активні та пасивні конструкції на -но, -то на означення результативності. Уживання в наукових текстах односкладних речень. Особливості вживання складносурядних і складнопідрядних речень у науковому стилі. Форми передачі чужої мови (пряма, непряма мова, цитата) у науковому стилі.

Практична частина. Виконання вправ на закріплення вмінь щодо визначення стилів і жанрів мовлення.

III. Мовна культура усного спілкування (24 год.)

Теоретична частина. Спілкування як інструмент діяльності. Особливості усного спілкування. Функції спілкування. Основні закони спілкування. Етапи спілкування. Тактика й стратегія спілкування. Індивідуальні та колективні форми спілкування.

Публічний виступ. Сутність і специфіка публічного виступу. Етапи підготовки до виступу. Структура виступу.

Риторична особистість і риторична культура учня. Складові риторичної культури (логічна, психологічна, мовленнєва, невербальна, зовнішня).

Види усного спілкування учня: виступ (підготовка, структура, мовно-риторичні аспекти виголошення); доповідь, повідомлення (етапи підготовки, мовно-риторичні вимоги до організації та виголошення, психологічний контакт зі слухачами); промова (основні риси, особливості підготовки й виголошення; мовно-риторичні засоби організації).

Види колективного усного спілкування учня: бесіда, дискусія (полеміка), обговорення, конференція та ін. Особливості їх підготовки; мовно-риторичні засоби організації. Полемічні прийоми. Мистецтво аргументації. Мовні засоби переконання.

Презентація як вид спілкування.

Практична частина: виступи на обрану тему, складання діалогів, аналіз прослуханих доповідей та діалогів, участь в дискусіях, круглих столах, складання правил мовця та слухача.

IV. Науково-дослідницька діяльність (72 год.)

Теоретична частина. Поняття наукового дослідження. Етапи наукових досліджень. Вибір теми, визначення мети і завдання дослідницької роботи. Визначення об'єкту та предмету дослідження. Вимоги до наукової роботи. Загальні та спеціальні методи дослідження. Розробка структури дослідження. Вивчення історичного аспекту проблеми.

Методика пошуку літератури з теми дослідження. Правила оформлення бібліографії. Робота з критичними матеріалами. Види конспектів: текстуальні, вільні, змішані. Тези та їх правила написання.

Мова і стиль наукового дослідження. Особливості наукового стилю мовлення. Найтиповіші помилки науково-дослідницьких робіт.

Посилання і цитування у науковому творі. Правила цитування.

Технічне оформлення науково-дослідницької роботи.

Культура усного виступу з наукової проблематика.

Практичне заняття. Складання індивідуальних планів роботи. Визначення теми, мети і завдань, методів наукового дослідження. Написання плану-проспекту. Конспектування наукової літератури, складання тез. Написання наукової роботи. Оформлення додатків та списку використаних джерел науково-дослідницької роботи. Підготовка мультимедійної

презентації. Підготовка доповіді. Складання плану захисту роботи. Підготовка постера. Виголошення доповіді. Аналітична робота: виявлення недоліків у виступі

V. Конференції, семінари, майстер-класи, конкурси, тематичні заходи (12 год.)

Участь у конференціях, конкурсах, олімпіадах. Підготовка та проведення тематичних вікторин, свят, вечорів.

VI. Підсумкове заняття (3 год.)

Підбиття підсумків роботи гуртка за рік. Презентація кращих учнівських науково-дослідницьких робіт. Поради і рекомендації щодо подальшої науково-дослідницької діяльності.

ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ

Після закінчення навчання учні мають *знати*:

- основні відомості з фонетики, відмінність між звуками та фонемами;
- орфоепічні особливості української мови;
- правила української орфографії;
- правила з орфографії, пунктуації;
- основні відомості з лексикології, фразеології;
- морфеми слова;
- самостійні та службові частини мови;
- найчастіше вживані вставні слова і словосполучення;
- відокремлені та однорідні члени речення;
- основні відомості про двоскладні та односкладні, повні та неповні речення;
- складне речення, види складних речень, розділові знаки в реченнях;
- стилі і жанри мовлення;
- мовні особливості наукового стилю, основні види висловлювань;
- правила культури мовлення, спілкування; найважливіші світоглядні, етичні та інші поняття, відображені у мові;
- особливості дослідницької роботи;
- структуру наукового дослідження;
- методи дослідження;
- способи записування конспектів;
- об'єкт та предмет дослідження;
- правила оформлення результатів наукової роботи;
- правила укладання використаної літератури;
- варіанти наочних матеріалів для захисту науково-дослідницької роботи;
- етапи захисту роботи;
- правила культури мовлення, поведінки під час виступу.

Учні повинні *вміти*:

- здобувати інформацію з різноманітних джерел (довідкової, художньої літератури, ресурсів Інтернету тощо);
- здійснювати бібліографічний пошук, працювати за систематичним та алфавітним каталогом, бібліографічним покажчиком;
- систематизувати, зіставляти, інтерпретувати готову інформацію;
- вживати наукову термінологію, стилістично забарвлену лексику, користуватися різними видами словників;
- пояснювати значення фразеологізмів і правильно використовувати їх у мовленні, визначати їх синтаксичну роль, вміти користуватися фразеологічним словником;
- редагувати тексти, надаючи їм більшої виразності за допомогою вивчених мовних засобів;
- користуватися словниками;

- знаходити вивчені орфограми і пояснювати їх за допомогою правил, знаходити і виправляти орфографічні помилки;
- розпізнавати самостійні частини мови, знаходити вивчені орфограми, пояснювати їх за допомогою правил;
- розпізнавати службові частини мови, знаходити вивчені орфограми, пояснювати їх за допомогою правил;
- правильно використовувати в мовленні речення із звертаннями, вставними конструкціями;
- правильно ставити розділові знаки у реченнях з відокремленими членами речення, між частинами складного речення;
- використовувати в мовленні речення з однорідними членами, правильно ставити розділові знаки при однорідних членах речення та відокремленнях;
- використовувати конструкції з відокремленням у текстах наукового стилю;
- правильно використовувати в тексті цитати, розставляти розділові знаки;
- визначати особливості правильного мовлення, висловлюватись відповідно до норм культури мовлення;
- будувати висловлювання в різних стилях мовлення;
- сприймати усне та писемне мовлення, відтворювати готові тексти, вдосконалювати написане;
- відрізняти тексти наукового стилю від текстів інших стилів-виступати перед аудиторією: правильно звертатися, вибирати інтонацію, темп і гучність виступу;
- визначати тему і завдання дослідження, аргументувати вибір; використовувати різні методи, визначати матеріал та об'єкт дослідження;
- визначати і аргументувати актуальність роботи, теоретичне і практичне значення, особистий внесок автора, новизну та перспективність роботи;
- давати стислий аналіз прочитаної літератури з обраної теми;
- складати тематичні виписки наукової літератури;
- грамотно оформляти науково-дослідницьку роботу;
- користуватися комп'ютерними програмами;
- створювати мультимедійні презентації;
- складати план захисту науково-дослідницької роботи;
- готувати виступ і виголошувати його з урахуванням ситуації спілкування.

В учнів повинні бути сформовані такі *компетентності*:

- здатність до самостійного опрацювання наукових джерел, поглиблення знань та розширення кругозору в рамках своїх наукових інтересів;

- написання науково-дослідницької роботи для участі у Всеукраїнському конкурсі-захисті науково-дослідницьких робіт учнів-членів МАН України;
- створення постера, презентації, доповіді для участі в конкурсі-захисті науково-дослідницьких робіт.

ОРІЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК ОБЛАДНАННЯ

Обладнання, прилади, наочність	Кількість, шт
Комп'ютер	1 у разі потреби
Мультимедійний проєктор	1
Мультимедійна дошка	1
USB-флешнакопичувач	У разі потреби
Телевізор	1
Програваач компакт-дисків	1
Папір друкарський	У разі потреби

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабич Н. Д. Культура фахового мовлення. Чернівці: Книги – XXI, 2005.
2. Бадер В. І. Стилїстика української мови: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Луганськ: Видавництво СНУ ім. В. Даля, 2006. 204 с.
3. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики. Київ: Академія, 2004. 311с.
4. Бондарєва Н. О. Стилїстика української мови: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ: Четверта хвиля, 2010. 248 с.
5. Васенко Л. А., Дубічинський В. В., Крimeць О. М. Фахова українська мова: навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2008. 272 с.
6. Гриценко Т. Б. Українська мова та культура мовлення. Вінниця: Нова книга, 2003. 472 с.
7. Гриценко Т. Б. Українська мова за професійним спрямуванням. Київ: Центр учбової літератури, 2010. 624 с.
8. Дорошенко С. І. Основи культури і техніки усного мовлення: навч. пос. Харків: «ОВС», 2002. 144 с.
9. Дудик П. С. Стилїстика української мови: навчальний посібник. Київ: Академія, 2005. 368 с.
10. Єрмоленко С. Я., Бибик С. П., Коць Т. А. Літературна норма і мовна практика: монографія. Ніжин: ТОВ «Вид-во «Аспект-Поліграф», 2013. 320 с.
11. Клещова О. Є., Кравчук О. М. Культура української мови: навч. посіб. Луганськ: Вид-во ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”, 2011. 219 с.
12. Коломієць І. І. Стилїстика української мови: навчально-методичний посібник для студентів факультету української філології. Умань: ПП Жовтий, 2011. 146 с.
13. Конторчук Г. Стилїстика сучасної української мови: практичний курс: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Житомир: Рута, 2012. 219 с.

14. Мацько Л. І., Кравець Л.В. Культура української фахової мови: навч. пос. Київ: ВЦ «Академія», 2007. 360 с.
15. Мацько Л. І. Стилїстика української мови / за ред. Л. І. Мацько. Київ: Вища школа, 2003. 462 с.
16. Мацюк З. Українська мова професійного спілкування: навч. пос. Київ: Каравела, 2005. 352 с.
17. Микитюк О. Сучасна українська мова: самобутність, система, норма: навч. пос. Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2013. 440 с.
18. Мовна політика та мовна ситуація в Україні: аналіз і рекомендації / за ред. Ю. Бестерс-Дільгер. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. 363 с.
19. Пасинок В.Г. Основи культури мовлення: навч. пос. Київ: Центр учбової літератури, 2012. 184 с.
20. Погиба Л. Г., Голіченко Л. М., Кавера Н. В. та ін. Культура української мови та практична стилїстика: збірник вправ. Київ: Кондор – Видавничий дім, 2015. 198 с.
21. Пономарів О. Д. Українське слово для всіх і для кожного. Київ, 2013.
22. Прокопчук Л. В. Культура мови. Модульний курс: навч. посіб. Вінниця: Нілан-ЛТД, 2016. 244 с.
23. Рижко О. М. Стилїстика української мови: практикум: навчальний посібник для студентів філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів. Київ: КиМУ, 2008. 250 с.
24. Рижко О. М. Практична стилїстика: навчальний посібник. Київ: НАУ, 2010. 320 с.
25. Семенов О. М. Українська культуромовна особистість учителя (шляхи її формування в системі професійної підготовки): монографія / за ред. Л. І. Мацько. Київ: Педагогічна думка, 2007. 278 с.
26. Сербенська О. А. Культура усного мовлення. Львів: Світ, 2003. 216 с.
27. Стилїстика української мови (Теоретичні основи стилїстики. Художньо-виразові засоби мовлення): навчально-методичний посібник для студентів-філологів закладів вищої освіти / МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини, Ф-тет української філології, К-дра української мови та методики її навчання; уклад. І. І. Коломієць. Умань: Візаві, 2019. 240 с.
28. Стилїстика української мови: навчально-методичний посібник / упоряд.: А. С. Попович, Л. М. Марчук; за ред. А. С. Попович. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2017. 172 с.
29. Струганець Л. В. Динаміка лексичних норм української літературної мови ХХ ст. Тернопіль: Астон, 2002. 352 с.
30. Українська мова у ХХ сторіччі: історія лінгвоциду / за ред. Л. Масенко. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2005. 399 с.

31. Українська мова (за професійним спрямуванням): навч. посібник-практикум / Г. Л. Вознюк, С. З. Булик-Верхола, І. П. Васишин та ін. Львів: Вид-во Львів. політехніки, 2017. 308 с.
32. Український правопис: навч. посіб. Київ: «Центр учбової літератури», 2019. 284 с.
33. Фаріон І. Мовна норма: знищення, пошук, віднова (культура мовлення публічних людей): монографія. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2013. 332 с.
34. Фаріон І. Правопис – корсет мови? Український правопис як культурно-політичний вибір. Львів, 2006.
35. Фаріон І. Мова – краса і сил: суспільно-креативна роль української мови в XI – середині XIX ст. Львів: Вид-во Нац. Ун-ту «Львівська політехніка», 2007. 212 с.
36. Шевчук С. В. Українська мова за професійним спрямуванням: підручник. Київ: Алерта, 2011. 696 с.

СЛОВНИКИ І ДОВІДНИКИ

1. Бацевич Ф. С. Словник термінів міжкультурної комунікації. Київ: Довіра, 2007. 207 с.
2. Башнякова Н. П. Російсько-український словник синонімів. КИЇВ, 1995. 265 с.
3. Білоус М., Сербенська О. Екологія українського слова. Практичний словник-довідник. Львів, 2005.
4. Бирик С. П. Універсальний довідник-практикум з ділових паперів. Київ: Довіра, 1997. 399 с.
5. Великий тлумачний словник сучасної української мови / укл. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ, Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
6. Вирган І. О. Російсько-український словник сталих виразів. Харків: Прапор, 2002. 864 с.
7. Волощак М. Й. Неправильно – правильно: довідник з українського слововживання. Київ: Просвіта, 2007. 128 с.
8. Головащук С. І. Російсько-український словник сталих словосполучень. Київ: Наук. думка, 2001. 638 с.
9. Головащук С. І. Складні випадки наголошення: словник-довідник. Київ: Либідь, 1995. 192 с.
10. Горпинич В. О. Словник географічних назв України: Топоніми та відтопонімічні прикметники. Київ: Довіра, 2001. 526 с.
11. Гринчишин Д. Г. Словник-довідник з культури української мови. Львів: Фенікс, 1997. 302 с.
12. Гринчишин Д. Г. Словник паронімів української мови. Київ: Рад. школа, 1986. 220 с.
13. Демська О. М. Словник омонімів української мови. Львів, 1996. 196 с.
14. Калашник В. С. Словник фразеологічних антонімів української мови. Київ: Довіра, 2001. 284 с.
15. Калашник В. С. Українсько-російський словник наголосів. Харків: Каравела, 1997.
16. Караванський С. Практичний словник синонімів української мови. Київ: Довіра, 1995. 309 с.
17. Карпіловська С. А. Кореневий гніздовий словник української мови. Київ: Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2002. 912 с.

18. Клименко Н. Ф. Словник афіксальних морфем української мови. Київ: ВАТ Укр. НДІ ПСК, 1998. 435 с.
19. Космеда Т. А. Комунікативний кодекс українців у пареміях: тлумачний словник нового типу. Дрогобич: Коло, 2010. 272 с.
20. Кочерган М. П. Словник російсько-українських міжмовних омонімів. Київ: Академія, 1997. 400 с.
21. Мазурик Д. В. Нове в українській лексиці: словник-довідник. Львів: Світ, 2002. 231 с.
22. Мацько Л. І. Російсько-український і українсько-російський словник: Відмінна лексика. КИЇВ: Вища школа, 1992. 255 с.
23. Олійник І. С. Українсько-російський і російсько-український фразеологічний тлумачний словник. КИЇВ: Рад. школа, 1991. 400 с.
24. Основні лінгвостилістичні поняття і категорії: (словник- довідник філолога) / МОН України, Уманський держ. пед. ун-т ім. П. Тичини; укладач І. І. Коломієць. 4-те вид., переробл. та допов. Умань: Візаві, 2017. 272 с.
25. Пономарів О. Д. Фонема Г і Ґ : словник і коментар. КИЇВ: Просвіта, 1997. 40 с.
26. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава: Довкілля, 2006. 716 с.
27. Скрипник Л. І. Власні імена людей: словник – довідник. КИЇВ: Наук. думка, 1996. 335 с.
28. Словник епітетів української мови / уклад.: С. П. Бирик, С. Я. Єрмоленко, Л. О. Пустовіт. Київ: Довіра, 1998. 431 с.
29. Словник тропів і стилістичних фігур / автор-укладач В. Ф. Святовець. Київ: Академія, 2011. 176 с.
30. Словник іншомовних слів / укл. С. М. Морозов, Л. М. Шкарапута. Київ: Наук. думка, 2000. 680 с.
31. Словник синонімів української мови: у 2 т. / А. А. Бурячок, Г. М. Гнатюк, С. І. Головащук та ін. Київ: Наук. думка, 1999-2000. 1981 с.
32. Словник української мови: в 11-ти томах / за ред. І. К. Білодіда та ін. Київ: Наук. думка, 1970-1980.
33. Ставицька Л. Короткий словник жаргонної лексики української мови. Київ: Критика, 2003. 336 с.
34. Струганець Л. Культура мови. Словник термінів. Тернопіль: Навчальна книга–Богдан, 2000. 88 с.
35. Українська мова. Енциклопедія / редкол.: В. М. Русанівський, О. О. Тараненко, М. П. Зяблюк та ін. Київ: Українська енциклопедія, 2000. 750 с.
36. Універсальний довідник з ділових паперів та ділової етики. Київ: Довіра, 2003. 623 с.
37. Фразеологічний словник української мови: у 2-х т. / уклад.: В. М. Білоноженко, В.О. Винник, І. С. Гнатюк та ін. Київ: Наук. думка, 1999. 984 с.

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

<http://yak-my-hovorymo.wikidot.com/>
<http://chak-chy-pravylnno-my-hovorymo.wikidot.com/>
<http://kultura-movy.wikidot.com/>
<http://rodovyi-vidminok.wikidot.com/>
<http://www.madslinger.com/mova/pravopys-2007/>
<http://nepravylno-pravylnno.wikidot.com/>
<http://ros-ukr-idioms.wikidot.com/>
<http://terminy-mizhkult-komunikacii.wikidot.com/>
<http://ulif.org.ua/>

<http://www.mova.info/>
<http://www.novamova.com.ua/>
<http://www.slovnyk.net/>
<http://www.mova.kreschatic.kiev.ua/>
<http://lcorp.ulif.org.ua/dictua/> («Словники України»)
<http://www.slovnyk.net/> (Великий тлумачний словник сучасної української мови)
<http://r2u.org.ua/>; <http://krym.linux.org.ua/> (Академічний російсько-український словник за ред.

А. Кримського)

<http://litopys.org.ua/ukrmova/um.htm> (Українська мова: Енциклопедія)
<http://ulif.mon.gov.ua/> (Український лінгвістичний портал)
<http://pravopys.vlada.kiev.ua/> (Інтернет-сторінка, присвячена мовним питанням)
www.mova.info
www.pravopys.net

Науково-методичні праці В. В. Герман з української мови

1. Василенко В., Герман В. Академічна риторика: навчальний посібник для студентів гуманітарних факультетів вищих навчальних закладів. Суми: ФОП Наталуха А. С., 2011. 276 с.
2. Віртуальна мовна особистість: спецсеминар для студентів філологічних факультетів / за ред. В. В. Герман, А. Купрієнка. Суми, 2014. 25 с.
3. Герман В. В. Народна фразеологія в конфесійній мові П. Куліша та П. Грабовського. *Filologia, socjologia i kulturoznawstwo*. Warszawa, 2016. S. 56-59. (PІNЦ Science Index).
4. Герман В., Громова Н. Культура української мови: навчальний посібник для студентів філологічних (гуманітарних) факультетів вищих навчальних закладів. Суми: Сум ДПУ ім. А. С. Макаренка, 2014. 376 с.
5. Українська мова: Збірник тестових диктантів / за ред. В. В. Герман, Н. П. Дейниченко. Суми: Сум ДПУ ім. А. С. Макаренка, 2007. 260 с.
6. Герман В. В. Культура української мови: програма навчального курсу. Суми: Сум ДПУ ім. А. С. Макаренка, 2015. 20 с.
7. Герман В. В. Аналіз і прогнозування мовної ситуації в студентському середовищі (мовна поведінка і мовні орієнтації філологів Сум ДПУ ім. А. С. Макаренка). *Філологічні науки*. Суми: Сум ДПУ ім. А. С. Макаренка, 2007. Ч. II. С.11-19.
8. Герман В. В. Норми вживання активних дієприкметників теперішнього часу в професійному мовленні. *Актуальні проблема становлення сучасного юриста*. Суми, 2007. С. 140-143.
9. Герман В. В. Риторична культура як основа формування риторичної особистості вчителя. *Науковий часопис Нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова*. Серія 16. Творча особистість вчителя: проблеми теорії і практики. Вип. 20 (30). Київ: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2013. С. 64-67.
10. Герман В. Риторична культура вчителя в академічному просторі: навч. пос. Суми: Вид-во СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2018. 190 с.
11. Герман В., Громова Н. Полемічна культура сучасного викладача й учителя української мови та літератури. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології: наук. журнал / голов. ред. А. А. Сбруєва*. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2019. № 4 (88). С. 17-27.
12. Герман В., Громова Н. Сучасні орієнтири формування мовнокультурологічної компетенції педагога (з досвіду викладання української мови за професійним спрямуванням). *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології: наук. журнал / голов. ред. А. А. Сбруєва*. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2018. № 9 (83). С. 219-229.

13. Герман В. Синтаксис складного речення: практичний комплекс: навч.-метод. пос. Суми: Вид-во Сум ДПУ ім. А. С. Макаренка, 2016. 140 с.
14. Герман В. Синтаксис простого та простого ускладненого речень: практичний комплекс: навч.-метод. пос. Суми: Вид-во Сум ДПУ ім. А. С. Макаренка, 2017. 148 с.
15. Герман В. В. Риторична особистість учителя-філолога. *Filologia, sociologia i kulturoznawstwo. Teoretyczne i praktyczne aspekty rozwoju współczesnej nauki* (30.09.2015 – 01.10.2015). Warszawa Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour», 2015. С. 71-74.
16. Герман В.В. Синкретизм риторичної культури вчителя. *Nowoczesna nauka: teoria i praktyka: Mater. III Międz. Konf. Nauk.-Prakt. / Pod red. S. Gorniaka*. Katowice: Nowa nauka, 2019. S. 67-69.
17. Герман В. В. Іван Франко і соборна українська літературна мова. *SLAVICA NITRIENSIA časopis pre vyskum slovanskych filologii*. Toto číslo vyšlo v júni 2018. Vydavateľ: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 2018. С. 48-56.
18. Герман В. В. Функціонування питальної модальності в новелах В. Стефаника. *Literatura, sociologia i kulturoznawstwo*: Сопот (Польща), 2017. С. 95-99.
19. Герман В. В. Суржик як явище інтерференції. *Українознавчий вимір у сучасній науці: гуманітарний аспект*. Миколаїв: МНАУ, 2018. С. 39-42.
20. Герман В. В. Мова як вияв національної свідомості. *Культуромовна особистість фахівця XXI століття*. Суми: Вид-во Сум ДПУ ім. А. С. Макаренка, 2018.
21. Статус мови права в сучасній лінгвістичній парадигмі. *Національна самосвідомість та правова культура в умовах європейської інтеграції: збірник тез Всеукраїнської науково-практичної конференції 17 лютого 2017 року / укл. О. М. Іваній*. Суми: Сум ДПУ імені А.С. Макаренка, 2017. С. 103-108.
22. Формування культуромовної особистості фахівця в умовах неперервної освіти / О. Семеног, Н. Громова, В. Герман та ін.; за заг. ред. О. Семеног. Суми: Вид-во Сум ДПУ ім. А. С. Макаренка, 2020 (подано до друку).
23. Мовна культура наукових досліджень: спецсеминар для бакалаврів / укл. В. В. Герман. Суми: Вид-во Сум ДПУ ім. А. С. Макаренка, 2015. 28 с.
24. Музична термінологія в поезії шістдесятників: семантико-стилістичний аспект: спецсеминар для спеціальності 6.020303 Українська мова і література / за ред. В. В. Герман. Суми: Вид-во Сум ДПУ ім. А. С. Макаренка, 2016. 28 с.
25. Навчальний словник-мінімум загальнонавчованої української лексики для іноземців / за ред. В. Герман, В. Загорка. Суми: Мрія, 2020. 120 с.
26. Невербальні засоби комунікації як запорука успіху оратора: спецсеминар для студентів філологічних факультетів / за ред. В. В. Герман, Н. Соларьової. Суми: Сум ДПУ ім. А.С. Макаренка, 2014. 48 с.
27. Норми вживання дієприкметників у діловому мовленні (на матеріалі нормативно-директивних документів про освіту: спецсеминар для спеціальності 6.020303 Українська мова і література / за ред. В. В. Герман. Суми: Вид-во Сум ДПУ ім. А. С. Макаренка, 2016. 30 с.
28. Риторична особистість: теорія і практика / за ред. В. В. Герман. Суми: Вид-во Сум ДПУ ім. А. С. Макаренка, 2015. 42 с.
29. Риторика: від теорії до практики (у таблицях і схемах) / за ред. В. В. Герман. Суми: Вид-во Сум ДПУ ім. А. С. Макаренка, 2017. 70 с.
30. Сучасна українська літературна мова: практичний синтаксис: навч.-метод. посіб. / за ред. В. В. Герман. Суми: Вид-во Сум ДПУ імені А. С. Макаренка, 2017. 250 с.

31. Українською говори... або Мовне обличчя Сумщини: Соціолінгвістичні дослідження магістрантів / за ред. В. В. Герман, Н. Пономаренко. Суми: Сум ДПУ ім. А.С.Макаренка, 2012. 80 с.

ЗАКОНОДАВЧІ АКТИ

1. Закон України «Про освіту» від 23.05.1991 р. № 1060-XII.
2. Закон України «Про загальну середню освіту» від 13.05.1999 р. № 651-XIV.
3. Закон України «Про позашкільну освіту» від 22.06.2000 р. № 1841-III.
4. Закон України «Про охорону дитинства» від 26.04.2001 р. № 2402-III.
5. Національна доктрина розвитку освіти, затверджена Указом Президента України від 17.04.2002 р. № 347/2002.
6. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, схвалена Указом Президента України від 25.06.2013 р. № 344/2013.
7. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 р. № 1392 (зі змінами, внесеними постановою КМУ від 07.08.2013 р. № 538).
8. Концепція позашкільної освіти та виховання, схвалена рішенням колегії Міністерства освіти України від 25.12.1996 р.
9. Положення про позашкільний навчальний заклад, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 06.05.2001 р. № 433 (зі змінами, внесеними постановами КМУ від 05.11.2008 р. № 993, від 27.08.2010 р. № 769).
10. Положення про малу академію наук учнівської молоді, затверджене наказом Міністерства освіти і науки України від 09.02.2006 р. № 90.
11. Положення про порядок організації індивідуальної та групової роботи в позашкільних навчальних закладах, затверджене наказом Міністерства освіти і науки України від 11.08.2004 р. № 651 (зі змінами, внесеними наказом Міністерства освіти і науки України від 10.12.2008 р.

Модель III (обласного) і IV (усеукраїнського) етапів конкурсу МАН

- 1 – заочне оцінювання науково-дослідницьких робіт;
2 – постерний захист (до 3 хв.; запитання-відповіді – до 15 хв.);
3 – наукова конференція (захист роботи; презентація роботи; до 7 хв., запитання-відповіді – до 3 хв.).

Вагомість факторів моделі визначення результатів конкурсу

№ з/п	Фактор	Для всіх наукових відділень	
		вагомість фактора	максимальна сума балів
1	Постерний захист	4,0	40
2	Заочне оцінювання дослідницьких проєктів	2,5	25
3	Конференція	3,5	35
Усього		–	100

Мотиваційний лист

Мотиваційний лист – короткий (одна-дві сторінки) прозовий текст, який супроводжує дослідницький проєкт і відображає таке:

- причини, що спонукали автора до виконання дослідницького проєкту; як виникла ідея дослідження, що наштовхнуло на неї;
- особисті цінності, уподобання, захоплення тощо;
- пояснення того, що дослідник хоче досягти своїм проєктом;
- апробація проєкту (участь у конференції, семінарі, вебінарі тощо);
- які труднощі постали перед дослідником під час роботи над проєктом.
- ким автор бачить себе в майбутньому.

Мотиваційний лист не є структурним елементом дослідницької роботи, але належить до переліку обов’язкових документів, що подаються на кожен етап Конкурсу.

Не допускається написання мотиваційних листів у віршованій формі, додавання малюнків, таблиць тощо.

Мотиваційний лист пишеться з нової сторінки в довільній формі, розпочинається звертанням до членів журі, завершується іменем, прізвищем і підписом автора.

Додаток 4 до Правил проведення III етапу
Всеукраїнського конкурсу-захисту
науково-дослідницьких робіт учнів – членів
Малої академії наук України
(пункт 3 розділу V)

Зразки мотиваційних листів:

Вельмишановні члени журі!

Тема мого дослідницького проєкту – *«Мистецька термінологіка в поетичній мові Ліни Костенко (семантико-функціональний аспект)»*. Це зараз так звучить тема. А починалося все з музики. Дехто говорить, що будь-яка випадковість у житті – то зовсім не випадковість, а прихована закономірність. Хіба ж не закономірно, що дівчина (тобто я), яка вісім років навчалася в музичній школі й інколи не зовсім розуміла, для чого їй те *сольфеджіо*, тепер буде мобілізувати всі свої знання з теорії музики для трактування поетичних текстів митця в галузі літератури? Ось тобі й перша «випадковість».

Першим, що запитала науковий керівник під час знайомства, було «чи ти не співаєш?». Звісно, я співаю: музичну школу закінчила по класу вокалу, до речі, оперного співу. А в роботі ми хотіли досліджувати не просто музичну лексику, а ще й ті ліричні тексти поетеси, що були покладені на музику. Ось вам і другий «випадковий» збіг обставин.

Незадовго до початку написання роботи в Малій академії наук у соціальних мережах на очі потрапила сторінка Ліни Костенко, де можна почитати крилаті вислови (здавалося вивчене раніше «а й правда, крилатим ґрунту не треба») з її віршів. Їх так багато! І здається, кожен із них стосується і тебе теж. То, може, це вже й закономірність? Чи сама Доля? Як там у авторки: *«Я вибрала Долю собі сама...»*? Може, й так. А може, вона мене вибрала.

А тут ще й подруга подала приклад подолати цей «рубікон», чи, як у Ліни Костенко, *«здолати цей трамплін»* заради самої себе: *«Для себе. Для снігів оцих. Для сосен. Для того, щоби страх не виникав»*.

Отже, взялася за нележку, нову для себе справу: проводити наукове дослідження (це по-перше) глибоко національної української авторки (це другий мій «трамплін», бо маю російськомовну родину). Але справа виявилася дуже цікавою: це ж як треба володіти мистецтвом слова, якими очима дивитися на світ, як досконало треба знати семантику кожного слова, щоб так майстерно використовувати, здавалося б, суху термінологію у глибоко ліричних проникливих рядках! Узяти для прикладу хоча б термінолексему *ноктюрн*: *«Мені хтось душу тихо взяв за плечі – заговорив шопенівський наоктюрн»* (мені, «втаємниченому» читачу, відомо, що це «одночастинний

музичний твір наспівного, ліричного, мрійливого характеру», але щоб аж так обіграти термін!). О. Чекан та Ю. Чекан говорять, що «на невеликій площині мистецтва слова поетеса відкриває безліч вимірів», але, на мій погляд, прочитання поезії Ліни Костенко вимагає глибини пізнання в різних галузях, зокрема й мистецтві.

Я говорю про мистецтво в цілому, бо дослідженням музичної термінології наша робота не обмежилася. У процесі виявилось, що поезія Ліни Костенко – це не тільки «музика слова», а це і його динаміка (точніше танцювальні *па*: від плинущу *вальсу* до стрімкості *канкану*, від гонору *полонеза* до сплетеності *аркана*), і форма (*відбиток*, *контур*, *барельєф*), і обрамлення (*рюш*, *плісе*, *мережка*, *віночок*, *хустка*), і навіть матерія (*парча*, *ситець*, *нейлон*), що є основою глибоко духовних проявів ліричного героя.

Почавшись як спроба в межах невеликої наукової розвідки простежити особливості слововживання мистецьких термінологем у ліриці Ліни Костенко, дослідження переросло в учнівську монографію, що містить не лише спробу семантико-стилістичного аналізу використання мистецьких термінів у текстах поетки, а й словник цих термінів, каталог поезій авторки, покладених на музику, тексти цих поезій.

Пройшовши низку апробацій (серед них виступи і на шкільному семінарі-практикумі «Творчість Ліни Костенко в лінгвістичному вимірі», і на Міжнародній науково-практичній конференції студентів, магістрантів, аспірантів «Філологія, лінгводидактика, професійна комунікація в науковому дискурсі», і на Міжнародній науково-практичній конференції «Культуромовна особистість фахівця у ХХІ столітті»), робота може бути використана як посібник під час підготовки шкільних уроків відповідної тематики, зокрема бінарного (мовно-літературного) уроку за творчістю поетеси; вивчення теми «Термінологія», укладання словника мови Ліни Костенко тощо.

Чи важко було? Так. Відсутність досвіду роботи з науковою літературою, невміння оформлювати роботу, неволодіння мовознавчою термінологією – ті природні для науковця-початківця труднощі, той «трамплін», який було б неможливо подолати без умілого керування й неоціненного досвіду наукового консультанта.

Особливі труднощі викликала відсутність літератури, яка б стосувалася використання Ліною Костенко термінів образотворчого мистецтва, а матеріалу для аналізу зібралося чимало, і дуже вже хотілося його систематизувати й увести в дослідження. Тому довелося покладатися на власні сили.

Чи цікаво було? Так. Уміння бачити за звичайнісінькими словами незбагненні образи, не тільки бачити, а й відчувати; уміння дивитися на світ іншими очима, розуміти поезію, полюбити її, а разом з нею й автора, а потім і результат спільної нашої праці – ті навички, що з'явилися в мене завдяки співпраці з науковим керівником.

А ще ці нелегкі потуги викликали потребу, кажучи словами В. Сасенко, «творчого розмислу про особливості «сродної праці» людей, які відчують своє покликання і своєю творчістю, недосяжністю дратують “суспільний

смітник”», в якому звикли, щоб усе було «демократично. Звично. Зрозуміло. <...> Приємно. Зручно. В синтетичній тарі». Я вважаю, кожна людина має бути особистістю, має право на «інакшість», має любити те, що робить, і робити те, що любить. У цьому й полягає сковородинівська філософська ідея «сродної праці». Для мене це важливо, особливо зараз, на порозі професійного вибору. Навряд чи я стану філологом, але маю дуже важливий досвід науково-дослідної роботи, досвід аналізу й синтезу не тільки мовного матеріалу, а й певних духовних понять, які, пройшовши через мозок, торкають серце й роблять людину кращою, сильнішою, гордою з того, що ти таки здолала цей «трамплін».

13 січня 2021 року

З повагою Любов Полякова

Шановні Члени журі!

Темою мого дослідницького проєкту є *«Етнолінгвальні особливості горюньської говірки»*.

Я ще змалку любила історію. З бабусею ходили до музеїв, вона мені розповідала різні легенди, а я, підростаючи, все більше розуміла причини та наслідки тих чи інших подій.

Цьогоріч улітку, 19 серпня, у Новій Слободі відбувся фестиваль «На гостини до горюнів». Безумовно, я не могла не відвідати його. Було влаштовано кілька локацій з фотозонами, також встановлено п'ять куренів, де гостей частували автентичними стравами горюнів. Найбільше мене вразив мазівський чай. Здавалося б, ну що особливого у звичайнісінькому чаю? А цей був заспокійливий, із приємним смаком та ароматом, який я згадую досі.

На фестивалі колектив «Ярославна» співав горюньських пісень. У їх репертуарі таких пісень понад сорока. Можна було також попрактикуватися у прядінні та інших ремеслах, якими займалися представники цього цікавого субетносу. Тож, повернувшись додому пізно ввечері, вражена подіями фестивалю, я всю ніч уявляла собі горюнів, їх цікаву та тернисту історію.

Але найбільше мене вразила їх незвичайна говірка, яка не була схожа на жодну з почутих мною раніше.

Уже у вересні мій учитель української мови Счастливцева Наталія Іванівна запропонувала мені взяти участь у Малій академії наук. Тож, обираючи тему, вибір був для мене очевидним: я ще досі знаходилася під приємним враженням від горюньських затяжних пісень.

Потім почалася довга, але, безперечно, цікава робота з пошуку матеріалів. Спочатку я переглядала різні відеоролики з новин, де журналісти приїздили до горюнів та брали інтерв'ю, читала статті та нароби інших дослідників. Але дуже скоро я зрозуміла, що хочу сама «скуштувати» горюньську культуру, тож відкладати візит до горюнів не мало сенсу. Мене вразило ставлення горюнів до дерев. Уявляєте, не можна було посадити ялинку, бо мешканці будуть помирати або недовго жити, змушені переїхати в інший дім. А знаєте, що

«панчохами» вони називали високі керамічні глечики? Це лише кілька прикладів того, наскільки самобутньою є культура горюнів.

Наша недовга мандрівка (адже Нова Слобода знаходиться за двадцять кілометрів від Путивля) здійснилася в листопаді. Я мала змогу відвідати музей, записати потрібні джерела та поговорити зі «справжніми» горюнами, почути їхні унікальні співи!

У роботі мені допомагали путивльські історики, які щиро погодилися надати всю потрібну інформацію. Робіт з теми горюнів було немало, але жодна так і не давала повної картини, яку б мені хотілося бачити. Саме цей недолік я і поставила за мету виправити, створюючи власне дослідження.

У висновку хочу сказати, що, розвиваючи нові технології, прилади, націлюючись полетіти в космос та оселитися на Марсі, людина часом забуває про свою історію. Горюни – унікальний субетнос, про який вартує дізнатися кожному українцю і не тільки! Створено музей, ведуться розробки, приїзять журналісти, саме тому варто сподіватися, що ця культура не зітхманиє поміж інших.

Я б хотіла присвятити себе збереженню таких цікавих та, на превеликий жаль, зникаючих субетносів. Бо щиро вірю, що саме вони у свій час і творили нашу рідну українську мову, додаючи їй родзинок, і зараз можуть стати актуальними, додавши декілька цікавих слів у наш щоденний лексикон.

23 жовтня 2021 року

З повагою Дар'я Мітіна

Шановні члени журі!

Тема дослідницького проєкту – *«Футбольний сленг (на матеріалі мовлення футбольних фанатів і членів дитячо-юнацьких спортивних шкіл «Барса», «КДЮСШ Суми»)»*. Усе моє життя пов'язане з цією грою. Я згадую, як грав у дворі зі своїми друзями, після школи – з моїми однокласниками... Сьогодні займаюся цим більш професійно: 4 роки відвідую футбольні тренування у «КДЮСШ Суми». Завжди підтримую якусь футбольну команду, годинами обговорюю з друзями різні події, пов'язані з цим видом спорту, який подарував мені багато гарних знайомств, радісне й корисне проведення вільного часу, безліч приємних спогадів, які залишаться зі мною на все життя.

А головне – емоції! Якщо мене питають, за що люблю футбол, то впевнено відповім: за емоції. Це відчуття від забитого голу, прогресу, вдалих дій на полі, командної роботи, успіху улюбленої команди, яке неможливо передати словами, я запам'ятаю назавжди. Також у футболі часто трапляються дива, які не можна й уявити. Справжні казки про те, як слабка команда виграє якийсь трофей, про врятовані матчі, які, здавалось, були вже програні. Багато історій справжньої доброти, справедливості, людяності, чесності, незламної сили волі пов'язані з футболістами.

Цей спорт справді дивовижний. На мій погляд, він дійсно більший, ніж просто гра. Він може рятувати життя людей, змінювати світ у кращу сторону

через людей, пов'язаних з цим спортом, дарувати радість і щастя, об'єднувати нації.

Оскільки я багато років займаюсь футболом, знаходжусь між людьми, які постійно використовують футбольний сленг, сам його використовую та розумію, то маю певні знання в цій сфері. Я хотів реалізувати їх і зробити скромний внесок у дослідження футбольного сленгу. Обрати тему мені допоміг мій науковий консультант Герман Вікторія Василівна на основі моїх захоплень. За це я їй дуже вдячний, бо робота була справді цікавою.

Своєю роботою я хотів описати семантику, походження й причини вживання футбольного сленгу в мовленні футбольних фанатів і членів команд «Барса», «КДЮСШ Суми». Сподіваюся, що мої спостереження, проаналізовані та викладені в роботі, будуть корисними в майбутніх дослідженнях цього мовного явища, щоб зрозуміти його як частину нашої мови краще й ширше. Також я маю надію привернути увагу людей до цього спорту й показати, що його історія є справді дуже цікавою й багатогранною.

Коли я починав свою роботу, то думав, що найбільшими труднощами буде зібрати якомога більше матеріалу, нічого не пропустити і правильно все викласти у своїй роботі. Завдяки моїй команді, тренеру, друзям, переглядам футбольних матчів, інтернет-ресурсам мені, вважаю, вдалося це зробити. Саме збирання інформації, аналіз сленгу, його класифікація та пояснення значень окремих сленгізмів зайняли найбільше часу.

Ця робота змусила мене згадати безліч приємних моментів, подарованих футболом, ще раз усвідомити, наскільки ця гра велична та цікава, поділитися своїми знаннями й спостереженнями. У майбутньому я бачу себе людиною, яка реалізувала свої знання та потенціал завдяки улюбленій справі.

14 січня 2021 року

З повагою Ісаков

Дмитро

Наукова конференція

Наукова конференція – відкритий захід, під час якого учасники представляють найбільш вагомі здобутки дослідження у формі наукової доповіді та презентації (за бажанням).

Зразки доповідей на конференції:

Доповідь 1

Вельмишановні члени комісії! Шановні присутні!
Пропонуємо Вашій увазі результати наукового дослідження на тему
«МИСТЕЦЬКА ТЕРМІНОЛЕКСИКА В ПОЕТИЧНІЙ МОВІ ЛІНИ
КОСТЕНКО (семантико-функціональний аспект)»

У загальній проблематиці сучасної термінологічної науки актуальним є питання про місце термінологічної лексики в системі сучасної української літературної мови. Хоча *терміни* – це «лексеми з точно визначеною семантикою», що «позначають поняття спеціальної галузі знання або діяльності», однак з поширенням наукових знань їх усе більше використовують у мовленні, доповнюючи ними загальновживану лексику, відображаючи інтелектуальне зростання людства. Це стосується й творчості Ліни Костенко, чий поетичний лексикон рясніє мистецькою термінологією.

У вітчизняній лінгвістичній науці різними аспектами мистецької лексики в поетичній творчості Ліни Костенко цікавились дослідники, зокрема Борис Антоненко-Давидович, Ірина Дишлюк, Олег та Юрій Чекани і Надія Рябова, Тетяна Крупеньова, Ольга Потапова, Тамара Вавринюк, наголошуючи відповідно на

- значному потенціалі мистецької лексики;
- музичності образів;
- тісному зв'язку її творів з окремими видами мистецтва;
- особливому вмінні авторки «інтимізувати» книжну лексику;
- здатності бачити життя крізь призму культури;
- метафоричності образів тощо.

Ми ж, досліджуючи лексичний масив Ліни Костенко, маючи за *мету* виконати семантико-функціональний аналіз мистецької термінолексики (музичної, виконавської та хореографічної, образотворчого мистецтва), поставили перед собою такі основні *завдання*:

- виокремити мистецьку термінолексику, вживану в поезії Ліни Костенко;
- охарактеризувати основні тематичні групи музичної, виконавської, хореографічної та термінолексики образотворчого мистецтва;
- простежити функціональну специфіку мистецької термінолексики.

Зважаючи на нечисельність наукових розвідок стосовно нашої теми, дослідження функціональної та семантико-структурної типології мистецької лексики залишається *актуальним* завданням.

Об'єктом дослідження є поетичні тексти Ліни Костенко.

Предмет дослідження – мистецька термінолексика в поетичній мові Ліни Костенко.

Матеріалом дослідження слугували поетичні збірки Ліни Костенко: «Вибране» (1989), «Мадонна перехресть» (2012) і «Ріка Геракліта» (2011) (шляхом суцільної вибірки).

Наукова новизна роботи полягає в тому, що в ній вперше виокремлена лексика на позначення термінологічних понять образотворчого мистецтва в ліриці Ліни Костенко, зроблена спроба комплексного семантико-стилістичного аналізу мистецької термінолексики на матеріалі її поезії, а також на основі поетичних текстів авторки створено Словник мистецької термінолексики.

Практичне значення проведеного дослідження полягає в можливості використання його результатів під час підготовки шкільних уроків відповідної

тематики, зокрема бінарного (мовно-літературного) уроку за творчістю поетеси; вивчення теми «Термінологія», укладання словника мови Ліни Костенко тощо, тим паче що на основі дослідження нами була створена монографія.

Апробація дослідження проводилася протягом останніх двох років під час виступів на III і IV Міжнародних науково-практичних конференціях «Філологія, лінгводидактика, професійна комунікація в науковому дискурсі»; IV Усеукраїнській науково-практичній конференції «Інновації в освіті і педагогічна майстерність учителя-словесника»; III Міжнародній науково-практичній конференції «Культуромовна особистість фахівця у XXI столітті», а також на шкільному семінарі-практикумі «Творчість Ліни Костенко в лінгвістичному вимірі».

Дослідження складається з таких частин: вступ; двох розділів (теоретичного й практичного) – їх назви можете побачити на слайді; а також трьох додатків, серед яких Словник мистецької термінологіки, складений на матеріалі поетичних творів Ліни Костенко, а також Каталог поезій авторки, покладених на музику. Зазначу, що нами було виокремлено й систематизовано ще й тексти поезій Ліни Костенко, які покладені на музику, однак до роботи вони не ввійшли, а були включені тільки до Монографії частиною дослідження є також висновки і список літератури, що налічує 33 позиції.

Загальний обсяг дослідження становить 80 сторінок.

За результатами проведеного дослідження зроблено такі *висновки*:

Нами з'ясовано сутність ключових слів дослідження *мистецтво* та *мистецький*. А також сформульовано сутність понять *мистецький термін* (під ним ми розуміємо слово або словосполучення, що позначає поняття з галузі мистецтва (театр, музика, хореографічне, образотворче мистецтво, кіно тощо) і *мистецька термінологіка* (нею називатимемо слова й словосполучення, що в сукупності становлять термінологію музики, співу, кіно, танцю, живопису, театру тощо).

(*Мистецтво* – творче відображення дійсності в художніх образах; творча художня діяльність. *Мистецький* – стосується до мистецтва, до відображення дійсності в художніх образах; становить елемент мистецтва; стосується митців, діячів мистецтва (Великий тлумачний словник).

Що стосується лексико-семантичної системи сучасної української *музичної* термінології, то за тематичним принципом Світлана Булик-Верхола виділяє 20 груп термінів (їх ви можете бачити на слайді).

Ми, ознайомившись із працею Олени Павлової і прочитавши поезії Ліни Костенко, виокремлюємо 9 *тематичних груп* музичної термінологіки у її поетичному доробку (зверніть увагу на слайд).

Найчастотнішими серед них є музичні жанри, музичні інструменти, музична фонетика, музична морфологія, нотна графіка, композитори й музиканти:

- назви музичних інструментів, напр.: *віолончель, скрипка, сопілка, орган, цимбали*;
- назви музичних жанрів, родів і видів музичної творчості, напр.: *балада*,

- романс, симфонія, опера, падеграс, полька, чардаш, соната, увертюра;
- терміни музичної фонетики, напр.: акустика, дисонанс, гама, октава, тон, обертон, звукоряд, лад, тональність;
- терміни музичної морфології, напр.: ритм, такт, скерцо, форте, крецендо, фортиссимо, модерато;
- терміни нотної графіки, напр.: нота, партитура, скрипковий ключ;
- власні імена, напр.: Бетховен, Бізе, Верді, Моцарт, Шопен.

При нагоді хочу звернути вашу увагу на те, що Ліна Костенко використовує залучення онімів митців з різноманітних пластів національних культур світу, на думку Віри Саєнко, для «творчого розмислу про особливості сродної праці людей, які відчують своє покликання і своєю творчістю, недосяжністю дратують “суспільний смітник”». Наприклад: *«І взагалі у нас в Академії Дега бояться, як епідемії. – Він що, заважає чийсь кар’єрі? – Немає Моцарта – ніхто не Сальєрі. – З таким талантом міг стати Атлантом! – У нас немає неба. – Хай підтирає стелю або «Йому байдуже – Ліст чи Шуберт», «Йому хоч Моцарт – аби гроші».*

Опертя письменника у своїх творах на шедеври майстрів живопису чи їх постаті є одним із видів взаємопроникнення мистецтв. Саме термінолексику образотворчого мистецтва у нашій роботі ми розглядали як виразник синтезу мистецтв. Візьмімо для прикладу.: *«Немов пройшов незримий Левітан – то там торкнув їх пензликом, то там»* або *«І ніч у зламах врубелівських крил стояла довго в нього за плечима»*. Тут, як бачимо, авторка замість того, щоб засобами мови нагадувати про природу, опирається на авторитет самого художника або вже відомі всім образи (Врубель часто зображував крилатого демона, тому створений на основі метафори образ є надзвичайно містким).

Зазначимо, що авторка майстерно володіє й активно послуговується такими засобами, уводячи мистецькі образи в канву своїх поетичних творів, що надає їй ліриці нових асоціацій звуку, руху, обрису (в залежності від того, лексикою якого мистецького жанру письменниця користується).

Для розуміння семантико-стилістичних особливостей застосування мистецьких термінів у поетичних текстах Ліни Костенко наведемо контекстуальну й узусну характеристику згаданих лексем, що дає змогу розкрити потенційні семантичні й функціональні можливості в поетичному тексті:

– *симфонія* – великий музичний твір для оркестру з однієї або кількох частин, що відрізняються одна від одної характером музики й темпом, напр.: *«Було нам тоді не до сміху. Ніч підняла завісу – біла симфонія снігу пливла над щоглами лісу»*; *«Болять дисонанси. Сумують симфонії. Пручаються ноти в розпечений зал»*.

Надзвичайно місткою є семантика назв хореографічного мистецтва, наприклад:

А може, йому *танго* не давалось?

А може, він од *вальсу* торопів?

Чи не пручалась дідова порода, –
мовляв, *гопак*, ото було раніш!

Музики вдарять, хромових не шкода,
і тілу жарко, й для душі тривніш.
А це тупцюють дрібно та борзенько,
Ну, що ти скажеш, пропада народ.
Хіба Нечай, Богун чи Морозенко
Оце б такий човгиками *фокстрот*?

Вони представлені як символи народу, краю, епохи, а отже, про хореографічну термінологію у досліджуваних нами творах можемо говорити як про духовне явище культури.

Серед найуживаніших термінів образотворчого мистецтва – постаті та їх твори; назви ремесел; види мистецтв; назви прикрас; назви тканин та виробів із них.

Усі вони є плідним ґрунтом для містких метафоричних образів, наприклад: «а на фіранках *виткана Венеція*», «торкає гори стомлена *пастель*», «і знову світяться в душі ті неймовірні *натюрморти* уздовж доріг на спориші».

Здебільшого (особливо номени живописних жанрів) терміни у складі метафоричних структур відображають асоціативне уявлення, що базується на основі надзвичайної схожості явищ, і містять у собі семантику, безпосередньо близьку до прямого значення слова-терміна, наприклад: *естамп*. Узусне значення: відбиток на папері, рідше на шовку та інших матеріалах якого-небудь зображення, зробленого самим художником або майстром-гравером; семантика в тексті: «який печальний пам'яті *естамп*».

Підсумовуючи, зазначимо, що група лексики на позначення термінів образотворчого мистецтва, якщо порівнювати з музичним, у текстах письменниці представлена більшою кількістю номенів, але значно меншою частотністю слововживань. Це, на нашу думку, пов'язано з особливістю світосприйняття письменниці, надзвичайною ліричністю її творів. Поетичний світ авторки, заснований на відчуттях, «звучить». Хоча спостерігаються й поєднання зорових і слухових образів, що базуються на мистецьких лексемах. Це ще раз засвідчує явище взаємопроникнення мистецтв, їх синтез у ліричних творах Ліни Костенко.

Дякую за увагу!

Доповідь 2

Шановні викладачі та колеги-молоді науковці!

До Вашої уваги презентація дослідження

«Мовний образ батька в сучасній українській поезії та фольклорі»

Українська поезія багата на мовні образи, які за глибиною відображення дійсності й діапазоном асоціативних зв'язків набувають статусу поетично вагомих, символічних, міфологізованих. Один із таких – образ *батька*.

Батько посідає особливе місце в культурі кожного народу, оскільки він є засновником свого роду й духовних цінностей. Відтак образ *батька*

неодноразово ставав предметом дослідження в різних галузях наукового знання, зокрема і в сучасній лінгвістиці. До вивчення мовно-виражальних засобів відтворення образу в різний час зверталися О. Хомишак, О. Трумко, Н. Венжинович, В. Яковлєва, Н. Данилюк, В. Мачек та ін. Стилїстико-семантичне навантаження лексеми «батько» вивчав П. Дудик.

Попри низку робіт, присвячених цьому образу, лінгвопоетичні засоби творення образу-символу *батька* в сучасній українській поезії та фольклорі потребують спеціальної уваги.

Мета роботи – з'ясувати лексико-семантичні й стилїстичні особливості образу *батька* в сучасній українській поезії та фольклорі.

Мета роботи зумовила такі основні *завдання*:

- з'ясувати теоретико-методологічні особливості ключових понять роботи: образ, мовний образ, семантика, символіка, епітет, фразеологізм тощо;
- проаналізувати сучасну українську поезію та фольклорні тексти й окреслити ті, в яких відтворено образ *батька*;
- з'ясувати особливості семантики та номінації *батька*;
- описати символіку даного мовного образу;
- дослідити синоніми, епітети й фразеологізми до образу *батька*.

Об'єктом дослідження є образ *батька* в сучасній українській поезії та фольклорі.

Предметом дослідження є лінгвопоетичні особливості відтворення образу *батька* в сучасній українській поезії та фольклорі.

Матеріал дослідження – сучасна українська поезія (Книга про Батька. Українські поети ХІХ-ХХІ ст.: антологія / упоряд. та передм. В. Л. Чуйка. Київ: Криниця, 2013. 352 с.) та фольклорні тексти (Братунь Р. Глибини часу не міліють / упор. Н. Колесніченко-Братунь. Львів: Світ, 2012. 280 с.; Закувала зозуленька: антологія української народної творчості: пісні, прислів'я, загадки, скоромовки. Київ: Веселка, 1989. 606 с.; Терен, мати, коло хати. Українські народні ліричні та жартівливі пісні. Пісенник. Київ: Музична Україна, 1983. 176 с.; Українські народні пісні: календарно-обрядова лірика / за ред. І. М. Сінокіп. Київ, 1963. 573 с. та ін).

Апробація роботи. Матеріали дослідження апробовано під час участі в ІІ Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції студентів, магістрантів, аспірантів «Філологія, лінгводидактика, професійна комунікація в науковому дискурсі» 8 листопада 2018 року в Сумському державному педагогічному університеті імені А. С. Макаренка (див. Додатки).

Структура дослідження. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаної літератури та додатків. Обсяг тексту – 70 сторінок.

У результаті проведеного дослідження *ми з'ясували*:

1. Зміст ключових термінів: *Образом* вважаємо специфічну для літератури й мистецтва конкретно-чуттєву форму відображення дійсності, узагальнений тип, створений письменником; а термін *мовний образ* пояснюємо як словесне вираження певного елементу

дійсності, що формується на основі національних лексико-семантичних особливостей. *Мовну картину світу* розуміємо як сукупність уявлень про світ, що історично склалася у свідомості мовного колективу, цілісний образ світу.

2. У поезії та фольклорі образ батька відіграє важливу роль як мовно-естетичний компонент художнього світу митця, це й визначає актуальність звернення до аналізу мовної реалізації образу *батька*.

Проаналізувавши поетичні твори сучасних українських поетів та різні жанри усної народної творчості, можемо зробити висновки щодо лексико-семантичних і стилістичних особливостей образу *батька*.

1. Семантика лексеми *батько* визначається як чоловік стосовно своїх дітей, голова роду, родинно-релігійний домовий голова, старший у родині, господар, порадник у сім'ї, мудрий вихователь дітей; виконує всі необхідні обряди, пов'язані з родинним вогнищем (на Різдво, весіллі тощо).
2. Образ *батька* утворюють такі основні змістові ознаки: *голова родини, господар, відвага, родинні стосунки, безпека, самопожертва, дім, любов*.
3. Для номінації *батька* вживаються такі синонімічно-варіативні лексеми: *батько, тато, отець, чоловік, старий, предок, батько – учитель, батько – сокіл, батько – Батьківщина*. (Наприклад....)
4. З метою позитивної, здрібніло-пестливої оцінки в номінації *батька* використовуються суфікси -к-, -очк-, -ечк-, -еньк-, -ус-: *татусь, татко, таточко, батечко, батенько*. (Наприклад....)
5. Образ *батька* символізує глибокий патріотизм, відданість Україні, готовність до самопожертви, турботу про родину, силу, розум, досвід, благородну душу й багатогранну особистість, що є особливо актуальним в часи, коли Україна виборює свою незалежність: (Наприклад....)
6. Образ *батька* формують епітети *веселий, сивий, старий, рідний, мудрий, молодий, сміливий, суворий, старий, старенький* тощо. (Наприклад....)

та численні фразеологізми, які за стилістичною семантикою поділяємо на згрубілі, лайливі й жартівливі. (Наприклад...).

Доповнюють наше дослідження додатки, в яких ми подали:

- образ *батька* в різних жанрах фольклору;
- фразеологізми з лексемою *батько*;
- сучасні пісні про *тата*;
- вірші дітей про *батьків-учасників АТО*;
- образ *батька* в живописі тощо.

Отже, у сучасних поетів немає зайвих, естетично недосконалих рядків, присвячених образу *батька*; скрізь пульсує жива думка, а слово про батька – красномовне, побудоване за допомогою влучних синонімів, епітетів та інших мовних засобів.

Дякую за увагу!

Презентація науково-дослідницької роботи

Правила створення презентації

I. Вимоги до структури та змісту матеріалу.

- Стислий виклад матеріалу, максимальна інформативність тексту.
- Використання загальноновживаних слів і зрозумілих скорочень.
- Відсутність нагромадження, чіткий порядок у всьому.
- Ретельно структурована інформація.
- Наявність коротких і лаконічних заголовків, маркованих та нумерованих списків.
- Важливу інформацію (наприклад, висновки, визначення, правила тощо) треба подавати великим та виділеним шрифтом і розміщувати в лівому верхньому куті слайда.
- Другорядну інформацію бажано розміщувати внизу слайда.
- Кожному положенню (ідеї) треба відвести окремий абзац.
- Головну ідею треба викласти в першому рядку абзацу.
- Використовуйте табличні форми подання інформації (діаграми, схеми) для ілюстрації найважливіших фактів, що дасть змогу подати матеріал компактно й наочно.
- Графіка має органічно доповнювати текст.
- Пояснення треба розміщувати якнайближче до ілюстрацій, з якими вони мають з'являтися на екрані одночасно.
- Доречно використовувати емоційний фон (художня проза запам'ятовується краще, ніж спеціальні тексти, а вірші – краще, ніж проза).
- Усю текстову інформацію потрібно ретельно перевірити на відсутність орфографічних, граматичних і стилістичних помилок.

II. Вимоги до врахування фізіологічних особливостей сприйняття кольорів і форм.

- Стимулюючі (теплі) кольори сприяють збудженню й діють як подразники (за спаданням інтенсивності впливу: червоний, рожевий, жовтий).

- Дезінтегруючі (холодні) кольори заспокоюють, викликають сонливий стан (за спаданням інтенсивності впливу: фіолетовий, синій, блакитний, синьо-зелений, зелений).

- Нейтральні кольори: світло-рожевий, жовто-зелений, коричневий.

- Поєднання двох кольорів – кольору знака й кольору фону – суттєво впливає на зоровий комфорт, причому деякі пари кольорів не тільки стомлюють зір, а й можуть спричинити стрес (наприклад: зелені символи на червоному фоні).

- Найкраще поєднання кольорів шрифту та фону: білий на темно-синьому, чорний на білому, жовтий на синьому.

- Кольорова схема має бути однаковою для всіх слайдів.

- Будь-який малюнок фону підвищує стомлюваність очей і знижує ефективність сприйняття інформації.

- Чіткі, яскраві малюнки, які швидко змінюються, миготять, легко «вхоплює» підсвідомість, і вони краще запам'ятовуються.

- Будь-який другорядний об'єкт, що рухається (анімований), знижує якість сприйняття матеріалу, відвертає увагу, порушує її динаміку.

- Показ слайдів із фоновим супроводженням нерелевантних звуків (пісень, мелодій) викликає швидку втомлюваність, сприяє розсіюванню уваги і знижує продуктивність навчання.

III. Додаткові вимоги до змісту презентації (за Д. Льюїсом).

- Кожен слайд має відображати одну думку.

- Текст має складатися з коротких слів та простих речень.

- Рядок має містити 6-8 слів.

- Всього на слайді має бути не більше 6-8 рядків.

- Загальна кількість слів не повинна перевищувати 50.

- Дієслова мають бути в одній часовій формі.
- Заголовки мають привертати увагу аудиторії та узагальнювати основні положення слайду.
- У заголовках мають бути і великі, і малі літери.
- Слайди мають бути не надто яскравими: зайві прикраси лише створюють бар'єр на шляху ефективної передачі інформації.
- Кількість блоків інформації під час відображення статистичних даних на одному слайді має бути не більше чотирьох.
- Підписи до ілюстрації розміщуються під нею, а не над нею.
- Усі слайди презентації мають бути витримані в одному стилі.

Зразок презентації науково-дослідницької роботи:

ТЕМА ДОСЛІДЖЕННЯ:

«Мистецька термінологіка в поетичній мові Ліни Костенко (семантико-функціональний аспект)»

НАУКОВИЙ КОНСУЛЬТАНТ

*Герман Вікторія Василівна,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української
мови і літератури СумДПУ
імені А. С. Макаренка*

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК

*Сергієнко Наталія Василівна,
учитель української мови
та літератури комунальної
установи Сумська
загальноосвітня школа I-III ст.
№ 15 імені Дмитра Турбіна*

З ІСТОРІЇ ДОСЛІДЖЕННЯ:



Вавринюк Т.І.



Крупеньова Т.І.



Мельник М.Р.



Ставицька Л.О.



Антоненко-Давидович Б.Д.



Німчук В.В.

META:

**виконати семантико-функціональний аналіз
мистецької термінології
(музичної, виконавської, хореографічної,
образотворчої)
на матеріалі поетичних творів Ліни Костенко**



ЗАВДАННЯ:

- розглянути теоретичні аспекти понять «мистецький термін» і «мистецька термінологія»;
- з'ясувати позиції науковців щодо семантико-стилістичних можливостей мистецької термінології у творчому доробку Ліни Костенко;
- виокремити мистецьку термінологію, вживану в її творах;
- простежити функціональну специфіку мистецької термінології;
- охарактеризувати основні тематичні групи.

МАТЕРІАЛ ДОСЛІДЖЕННЯ:



НАУКОВА НОВИЗНА:

- вперше виокремлена лексика на позначення термінологічних понять образотворчого мистецтва в ліриці Ліни Костенко;
- зроблена спроба комплексного семантико-стилістичного аналізу мистецької термінолексики на матеріалі її поезії;
- створено Словник мистецької термінолексики на основі поетичних текстів авторки.

ПРАКТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ Й АПРОБАЦІЯ



З М І С Т

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ МИСТЕЦЬКОЇ ТЕРМІНОЛЕКСИКИ

РОЗДІЛ 2. МИСТЕЦЬКІ ТЕРМІНООБРАЗИ В ПОЕЗІЇ ЛІНИ КОСТЕНКО

2.1. Синтез мистецтв у канві поезії Ліни Костенко

2.2. Семантико-стилістичні особливості музичної термінологіки

2.2.1. Тематичні групи музичної термінологіки

2.2.2. Музика як наскрізний образ поезії

2.2.3. Назви інструментів як символічні художні образи

2.3. Музична термінологіка виконавського мистецтва

2.4. Хореографічна термінологіка як духовне явище культури

2.5. Термінологіка образотворчого мистецтва як виразник синтезу мистецтв

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

ДОДАТКИ

ДОДАТКИ

Словник мистецької термінологіки (на матеріалі поезії Ліни Костенко)

Акомпанемент – музичний супровід до сольної партії голосу або інструмента, а також до основної теми, мелодії музичного твору [23, Т. 1, с. 27].

Акустика – чутність звуків у якому-небудь приміщенні [23, Т. 1, с. 31].

Алегро – швидко, жваво (про темп виконання музичного твору) [23, Т. 1, с. 33].

Каталог поезії Ліни Костенко, покладеної на музику

	Назва	Автор музики	Виконавець
1.	«Але про це не треба говорити»	Ганна Гаврилець	Наталія Марківська
2.	«Буває мить якогось потрясіння»	Сергій Мороз	Сергій Мороз
3.	«В пустелі сизих вечорів»	Лілія Кобільник	Дмитро Лилик
4.	«Вечірнє сонце»	Сергій Михалок	Brutto, Оксана Муха

КЛЮЧОВІ СЛОВА:

- **термін**

- **мистецтво**

- **мистецький термін** – слово або сполучення слів, що позначає поняття з галузі мистецтва.

- **мистецька термінологіка** – слова й словосполучення, що в сукупності становлять термінологію музики, співу тощо.

ГРУПИ МУЗИЧНОЇ ТЕРМІНОЛЕКСИКИ

за С.Булик-Верголою:

- музичні інструменти;
- професії, спеціальності;
- співацькі голоси;
- музичні колективи;
- дії і процеси праці в галузі музики;
- напрями, стилі, течії, школи в музиці;
- види і жанри музики;
- нотне письмо;
- музичні форми та їх елементи;
- назви, що означають інтервали, співзвуччя та їх складові частини;
- лади і тональності;
- музичні темпи;
- музичні звуки, їх властивості;
- музичні навчальні заклади і концертні організації тощо

за результатами дослідження:

- назви музичних інструментів (*віолончель, скрипка, сопілка, орган, цимбали*);
- назви музичних жанрів, родів і видів музичної творчості (*баллада, романс, симфонія, опера, падеграс*);
- назви музичних професій, амплуа (*арфістка, скрипаль*);
- терміни, що позначають гучність, темп, характер виконання (*алLEGRO, стакато, крещендо, форте*);
- терміни музичної фонетики (*акустика, дисонанс, гача, октава, тон, обертон, звуковий лад*);
- терміни музичної морфології (*ритм, такт, скерцо, форте, крещендо, фортиссимо, модерато*);
- терміни нотної графіки (*нота, партитура, скрипковий ключ*);
- назви співочих голосів (*меццо, контральто, бас*);
- власні імена (*Бетховен, Бізе, Верді, Моцарт, Шопен*).

ОБРАЗ МИТЦЯ – ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК СИНТЕЗУ МИСТЕЦТВ



*«Немов пройшов незримий
Левітан – то там торкнув їх
пензликом, то там...»*



*«І ніч у зламах **врубелівських**
крил стояла довго в нього за
плечима»*

СЕМАНТИКО-СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ МИСТЕЦЬКИХ ТЕРМІНІВ

Узусна характеристика	Контекстуальна характеристика
<u>Симфонія</u> – великий музичний твір для оркестру з однієї або кількох частин, що відрізняються одна від одної характером музики й темпом	<i>«Було нам тоді не до сміху. Ніч підняла завісу – біла симфонія снігу плівла над щоглами лісу»;</i> <i>«Болять дисонанси. Сумують симфонії. Пручаються ноти в розпечений зал».</i>
<u>Увертюра</u> – оркестрова п'єса, що є вступом до опери, балету, драми, кінофільму тощо.	<i>«Я чую увертюру апокаліпсису».</i>
<u>Соната</u> – інструментальний музичний твір, який складається з трьох-чотирьох різних щодо характеру та темпу частин, з яких одна має форму алегро.	<i>«У цих садах, в сонатах солов'їв, він чує тихі кроки бракон'єра».</i>

ТЕРМІНИ ХОРЕОГРАФІЇ



аркан



лезгинка



вальс



перепляс



гопак



канкан

НАЙУЖИВАНІШІ ТЕРМІНИ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

- **види образотворчого мистецтва** (архітектура, гравюра, живопис, скульптура, графіка, ікебана, декоративно-ужиткове мистецтво, дизайн);
- **техніки образотворчого мистецтва** (акварель, аплікація, інкрустація, барельєф, горельєф, малюнок, картина, силует, графіка, пастель);
- **жанри живопису** (портрет, натюрморт, фреска, художній розпис, естамп);
- **засоби живопису та дотичні до них поняття** (мольберт, палітра, пензель, пленер, шедевр, натура, візерунки);
- **назви тканин та виробів із них, супутніх елементів** (штапель, ситець, нейлон, шовк, бархат, парча, рюш, плісе, мережка, фіжми, хустка);
- **назви ремесел** (килимарство, ткацтво, різьбярство, вишивка, шиття);
- **назви прикрас** (намисто, коралі, буси, стрази, браслет, дукачі, сережки, пектораль).



ВИСНОВКИ

- Ліна Костенко інтимізує мистецьку абстрактну лексику, створюючи індивідуальний образний світ.
- Вказані лексичні одиниці авторка використовує для змалювання світу природи, психологічного стану ліричного героя, проведення аналогій на основі взаємопроникнення мистецтв.
- Деяка частка термінів уведена в тексти письменниці у звичній для них номінації понять, однак більшість із них через індивідуально-авторські трансформації функціонують як яскраві стилістично-виражальні засоби.
- Найчастотнішими за слововживанням є тематичні групи музичної термінолексики (жанри, інструменти, фонетика, морфологія).
- Найбільшою за кількістю узусних найменувань є лексико-семантична група «образотворче мистецтво».

ВИСНОВКИ

- **Тематичні групи музичної термінолексики** передають духовне світовідчуття поетеси, створюють образи сакральності й святості, гармонії та ідилії, радості й захоплення, первозданної краси, «сродної» праці, передають сум, тугу й печаль.
- **Хореографічна термінолексика** позначає народні танці, що ідентифікують звичаї народів, особливості їх темпераменту.
- **Термінолексика образотворчого мистецтва** в більшості випадків є засобом створення містких метафор, що надають поезіям глибокого філософського змісту, базуючись на складних асоціативних зв'язках літературних і мистецьких явищ.
- **Постаті майстрів живопису**, всесвітньо відомі шедеври, а також **національні мистецькі елементи** служать опорою при створенні ліричних образів.

Оригінальності й неповторності образів Ліна Костенко досягає в тому числі й саме завдяки розширенню нею царини використання мистецьких термінів, збільшення діапазону їх функціональних можливостей.

ДЯКУЄМО ЗА УВАГУ!



Анотація

Анотація (лат. – зауваження, примітка) – коротка узагальнювальна характеристика книги, статті, монографії, рукопису тощо. Створення анотацій – відповідальне завдання і потребує глибоких знань з відповідної галузі. Анотована праця має бути оцінена з погляду її науковості, логічної послідовності, актуальності питань. Характерною особливістю *змісту анотації* є те, що нового несе анотоване джерело в порівнянні з іншими, близькими до нього тематикою й цільовим призначенням, чим відрізняється це видання від попередніх. *Мова* анотації має бути науковою, нормативною, лаконічною, ясною, без довгих і занадто складних речень.

Зразки анотацій до науково-дослідницьких робіт:

Сумське територіальне відділення Малої академії наук України

ФУТБОЛЬНИЙ СЛЕНГ

(на матеріалі мовлення футбольних фанатів і членів дитячо-юнацьких спортивних шкіл «Барса», «КДЮСШ Суми»)

Роботу виконав **Ісаков Дмитро**, учень 11 класу КУ ССШ I-III ступенів № 10 ім. Героя Радянського Союзу О. Бутка

Науковий керівник **Філіппова Наталія Миколаївна**, учитель КУ ССШ I-III ступенів №10 ім. Героя Радянського Союзу О. Бутка

Науковий консультант **Герман Вікторія Василівна**, кандидат філологічних наук, доцент Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка

АНОТАЦІЯ

Проблема, пов'язана з функціонуванням сленгу, залишається *актуальною*. Футбольний сленг – явище в українській мові досить нове, яке потребує всебічного та ґрунтовного аналізу. Незважаючи на наявність праць, присвячених вивченню соціальних діалектів української мови на сучасному етапі, зокрема окреслення особливостей спортивного сленгу, дослідження футбольного сленгу майже відсутні в українському мовознавстві.

Мета дослідження – описати семантику, походження й причини вживання футбольного сленгу в мовленні футбольних фанатів і членів команди «Барса» та «КДЮСШ Суми». Були поставлені та вирішені такі *завдання*: дослідити теоретичні питання, пов'язані з темою роботи: лінгвістична сутність і класифікація сленгу; вікові особливості сленгу; поняття «молодіжний сленг», «спортивний сленг», «футбольний сленг»; зібрати, систематизувати й скласифікувати мовленнєві одиниці футбольного сленгу; проаналізувати тематичні групи футбольної сленгової лексики (походження, семантики, причин вживання й виконуваних функцій); укласти словник.

Спостереження над мовленням футболістів спортивних шкіл «Барса» та «КДЮСШ Суми» і фанатів дозволило зробити такі *висновки*: *Сленг* є

різновидом розмовної мови, яка оцінюється суспільством як підкреслено неофіційна. *Молодіжним сленгом* вважаємо частину сленгу, що характеризується використанням ненормативних лексико-фразеологічних одиниць, які виконують оцінну, евфемістичну та номінативну функцію і використовуються молоддю в невимушеному спілкуванні. Молодіжний сленг поділяємо на такі групи: 1) сленгізми в мовленні молоді, що навчається; 2) сленг у мовленні людей, об'єднаних професійно; 3) сленг у мовленні людей, об'єднаних спільними інтересами, хобі; 4) сленг девіантних прошарків суспільства. Вважаємо, що найбільшу кількість сленгізмів використовують і знають особи від 14 до 25 років. *Спортивний сленг* розуміємо як ненормативні лексико-фразеологічні одиниці, які мають емоційно-експресивне забарвлення й характерні для мовлення спортсменів. Найчастіше користується спортивним сленгом молодь. Здебільшого це учні та студенти, які займаються спортом та досить часто під час зборів, тренувань або змагань перебувають у «закритому» спортивному оточенні. *Футбольним сленгом* називаємо ненормативні лексико-фразеологічні одиниці, які мають емоційно-експресивне забарвлення й характерні для мовлення футболістів. Він є найбільш поширеною групою спортивного сленгу. Ним користуються футболісти, тренери, судді, коментатори, вболівальники, члени їх сімей тощо. Причини його виникнення й популярності такі: вживання сленгу полегшує спілкування; сленгізми точно передають зміст слова, звучать краще та зрозуміліше, ніж їхні літературні відповідники, зближують мовців; послуговуватися ними зручніше й сучасніше тощо.

Футболісти спортивних шкіл «Барса» та «КДЮСШ Суми» вживають тематичні групи сленгу на позначення назв футбольних клубів, імен футболістів та тренерів, позицій футболістів, ігрових прийомів та ін. Зафіксовані сленгові одиниці на позначення назв футбольних клубів називають певний футбольний клуб, його гравців, тренерів, уболівальників, урізноманітнюють мову користувачів, слугують для емоційного підсилення певних слів, які замінюють, мають незвичне звучання й цікаве значення. Сленгові одиниці на позначення імен футболістів і тренерів використовують для надання більшої емоційності розповіді, возвеличення певного гравця чи тренера, виділення певних його вмінь. Сленгові прізвиська футболісти отримують шляхом скорочення свого ім'я чи прізвища; через їхню зовнішню схожість на певного персонажа; через власний неперевершений стиль гри; через виняткові здібності; через події, які траплялися з ними на футбольних полях тощо. Сленгові одиниці на позначення ігрових прийомів застосовуються для назви певних технічних прийомів, які виконують футболісти під час гри чи на тренуванні.

Ключові слова: мовлення, сленг, сленгові прізвиська, спортивний сленг, футбольний сленг.

Роботу виконав **Отич Михайло Сергійович**, учень КУ ССШ I-III ступенів № 10 ім. Героя Радянського Союзу О. Бутка

Науковий керівник: **Філіппова Наталія Миколаївна**, учитель КУ ССШ I-III ступенів № 10 ім. Героя Радянського Союзу О. Бутка

Науковий консультант: **Герман Вікторія Василівна**, кандидат філологічних наук, доцент Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка.

АНОТАЦІЯ

Актуальність обраної теми полягає у тому, що реклама нині – усюди, і ми навряд чи зможемо уникнути її впливу на наше життя. Сучасний інформаційний простір значно перевантажений, забруднений рекламою, іноді непрофесійною й навіть шкідливою, насиченою різноманітними мовними засобами – лексичними, граматичними, стилістичними тощо.

Мета дослідження – аналіз впливу мовних маніпулятивних засобів у рекламі. Відповідно до мети дослідження були окреслені такі основні *завдання*: з'ясувати теоретичні аспекти роботи, зокрема дослідити ключові поняття: маніпуляція, маніпулювання, маніпулятор, реклама, маніпуляція в рекламі тощо; дослідити маніпулятивну складову в обраних прикладах через аналіз моделей, стратегій і тактик маніпулювання; проаналізувати мовну структуру рекламних текстів; визначити й описати лексичні й стилістичні засоби маніпуляції.

Під час дослідження ми зробили такі *висновки*. Маніпулятор – це людина, яка не може отримати певний вид благ, через що використовує маніпуляції. Виділяємо чотири типи маніпуляторів: активний, пасивний, байдужий, той, що змагається. Маніпуляціями називаємо ту взаємодію з людьми, ціллю якої є прихований вплив та нав'язування власної волі. Причинами маніпулювання є прагнення підкорити своїй волі всіх, кому маніпулятор не довіряє, не може довіритись; прагнення до любові та визнання за відсутності можливості її отримання, заміна цих відчуттів владою та ін. Найпоширеніші методи аргументації при маніпулюванні такі: апеляція до хворобливості, здоров'я, емоційної залежності, соціальних ролей, самодеструктивної поведінки, самоповаги, позитивної самооцінки зовнішньої привабливості, нагороди, заохочення, страху тощо.

Проаналізувавши маніпулятивні поведінкові моделі («диктатор», «безпомічний», «гравець у шахи», «агресор», «суддя»), ми виокремили тип, характер впливу, передумови та способи уникнення впливу на людину. Загальна мета реклами має складатися з стратегії (надзадачі, що йде від адресанта, спрямована на досягнення комунікативної або практичної мети і розрахована на певний перлокутивний ефект або успіх у комунікації), яка в свою чергу складається з тактик (мовних дій, спрямованих на рішення однієї задачі у межах однієї стратегічної мети), які складаються з мовно-маніпулятивних прийомів (принципів організації вербальних, графічних засобів в рекламному контексті). Рекламу кваліфікуємо як інформацію про особу чи товар, розповсюджену в будь-якій формі та в будь-який спосіб і призначену сформувати або підтримати обізнаність споживачів реклами та їх

інтерес щодо таких особи чи товару. Розрізняємо такі методи маніпулювання в рекламі: евфемізації, «Троянського коня», переосмислення, імплікатур, провокації, емоційного наближення, негативного явища, антиреклами тощо. Рекламний текст – твір, особливістю котрого можна вважати постійні мовленнєві ігри, використання цікавих художніх прийомів та здатність гармонійно скомпілювати їх з посилом реклами, щоб виконати певні цілі стосовно споживача: привертання уваги, інформування, мотивування, спонукання до виконання пропонованої дії. Структурно рекламний текст можна розділити на заголовок, текст, слоган та узагальнюючу фразу. У різних типах слоганів (новина, твердження, помічник, питання-відповідь, риторичне питання) цінується художня складова. За допомогою різноманітних лексичних засобів (оцінної, абстрактної, позитивної, іншомовної лексики, авторських неологізмів тощо) рекламний текст може впливати на свого читача, доводити до нього думку і маніпулювати. Вживання лексичних засобів у рекламних текстах має кожного разу своє стилістичне забарвлення.

Ключові слова: маніпуляція, маніпулювання, маніпулятор, маніпуляція в рекламі, мовні засоби реклами, реклама.

Постер

Постер – вертикально розміщений плакат формату АО, що оформлюється українською мовою. **Постерний захист** – представлення з використання постера наукового апарату дослідження, ходу та реалізації проєкту у формі короткого повідомлення та відповідей на питання журі.

Вимоги до оформлення постера

Постер повинен містити:

- зазначення територіального відділення (області);
- заголовок (назву проєкту, що співпадає, з назвою дослідницької роботи);
- інформацію про автора (прізвище, ім'я, по батькові; повна назва закладу освіти; клас; населений пункт; прізвище, ім'я, по батькові та посада наукового керівника, консультанта);
- короткий зміст проєкту (мета і завдання проєкту, матеріали та методи його виконання, об'єкт, предмет, результати й висновки).

ТЕРИТОРІАЛЬНЕ ВІДДІЛЕННЯ МАН УКРАЇНИ		
Фото автора	НАЗВА ПРОЄКТУ	
	Прізвище, ім'я, по батькові автора, клас, заклад освіти, населений пункт Науковий керівник: ПІП, посада, місце роботи	
Мета, завдання дослідження		Рисунок 1 Підпис рисунка
Об'єкт, предмет дослідження		
Діаграма Підпис діаграми	Матеріали, хід та методи дослідження	
Рисунок 2 Підпис рисунка	Результати та висновки	Фото Підпис фото

Рисунок 1. Приклад розміщення інформації на постері

Технічні вимоги: рекомендований розмір заголовка – не менше 100 пунктів типографських; розмір тексту – не менше 20 пунктів типографських, міжрядковий інтервал – 1,5. Рисунки мають бути чіткі, з підписами; умовні позначення на них мають бути розшифровані. Речення тексту слід робити короткими, конкретними, однозначними.

Додаток 9 до Правил проведення
ІІІ етапу Всеукраїнського конкурсу-захисту
науково-дослідницьких робіт учнів – членів Малої академії наук України
(пункт 3 розділу VI)

Зразки постерів:

ФУТБОЛЬНИЙ СЛЕНГ

(на матеріалі мовлення футбольних фанатів і членів дитячо-юнацьких спортивних шкіл «Барса», «КДЮСШ Суми»)



Роботу виконав: **Ісаков Дмитро Олександрович**, учень 11 класу,
КУ ССШ І-ІІІ ступенів № 10 ім. Героя Радянського Союзу О. Бутка, м. Суми

Науковий керівник: **Філіппова Наталія Миколаївна**, учитель КУ ССШ І-ІІІ ступенів №10 ім. Героя Радянського Союзу О. Бутка

Науковий консультант: **Герман Вікторія Василівна**, канд. філол. наук, доцент

Мета дослідження – описати семантику, походження й причини вживання футбольного сленгу в мовленні футбольних фанатів і членів команд «Барса», «КДЮСШ Суми».

Завдання дослідження: дослідити теоретичні питання, пов'язані з темою роботи: лінгвістична сутність і класифікація сленгу; вікові особливості сленгу; поняття «молодіжний сленг», «спортивний сленг», «футбольний сленг»; зібрати, систематизувати й класифікувати мовленнєві одиниці футбольного сленгу; проаналізувати тематичні групи футбольної сленгової лексики в аспектах походження, семантики, причин вживання й виконуваних функцій; укласти «Словник футбольного сленгу».

Об'єкт дослідження – лексична система української мови.

Предмет дослідження – семантико-функціональні особливості футбольного сленгу.

Ставлення мовців до сленгу



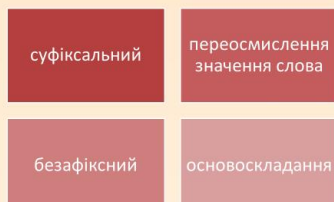
Тематичні групи футбольного сленгу



Сленгізми - запозичення



Способи творення футбольного сленгу



ФАРАОН

Мохамед Салах

Матеріал дослідження: мовлення футбольних фанатів і членів команд «Барса», «КДЮСШ Суми»; футбольний словник сленгу Т. Нікітіної, Є. Рогольової; словник «Професійний футбол».

Методи дослідження: описовий, аналіз, синтез, узагальнення, робота з науковими джерелами, словниками тощо.

У ході дослідження проаналізовано словники футбольного сленгу, мовлення людей, які ним послуговуються; класифіковано футбольні сленгові одиниці, з'ясовано їх походження, причини вживання; досліджено лінгвістичну сутність поняття «сленг», його роль у мові, вікові та фахові особливості вживання, ставлення людей до цього явища.

Результати та висновки. Сленг є різновидом розмовної мови, яка оцінюється суспільством як неофіційна. Молодь є найголовнішим носієм і творцем сленгу, вживає його для самовираження, осучаснення мовлення, протесту проти загальноприйнятих норм, більш емоційного чи мелодійного звучання слів, для зручності, просто за звичкою. Молодіжний сленг характеризується використанням лексико-фразеологічних одиниць, які виконують, оцінну, евфемістичну й номінативну функції.

Футбольним сленг - найбільш поширена група спортивного сленгу. Ним користуються футболісти, тренери, судді, коментатори, вболівальники, члени їх сімей. Причини виникнення й популярності такі: вживання сленгу полегшує спілкування; сленгізми точно передають зміст слова, звучать краще та зрозуміліше, ніж їхні літературні відповідники, зближують мовців; послуговуватися ними зручніше й сучасніше. Футболісти спортивних шкіл «Барса», «КДЮСШ Суми» й вболівальники вживають тематичні групи сленгу на позначення назв футбольних клубів, імен футболістів та тренерів, позицій футболістів, ігрових прийомів, загальних футбольних понять та ін.

До фанатського руху належать фан-клуби, фанатські угруповання та неорганізовані фанати. Поява багатьох сленгових слів у мовленні футбольних фанатів – це переосмислення значень загальноживаних слів; багато сленгізмів запозичені з інших мов, найчастіше з англійської; у мовленні фанатів наявні лексеми, взяті з різних видів мистецтва та галузей науки. Футбольні фанати послуговуються усіма тематичними групами сленгу з метою відрізнити свою спільноту від інших людей.

За результатами дослідження створено словник футбольного сленгу. Дослідження апробовано під час доповідей у чотирьох конференціях.

МИСТЕЦЬКА ТЕРМІНОЛЕКСИКА В ПОЕТИЧНІЙ МОВІ ЛІНИ КОСТЕНКО



Автор:
**ПОЛЯКОВА ЛЮБОВ
ВАСИЛІВНА,**
учениця 11-А класу
комунальної установи
Сумська загальноосвітня
школа
І-ІІІ ступенів № 15
ім. Д. Турбіна,
м. Суми, Сумської області
Науковий керівник:
Сергієнко Н.В.
Науковий консультант:
Герман В.В.



Матеріал дослідження



МЕТА РОБОТИ – виконати семантико-функціональний аналіз мистецької термінологіки (музичної, виконавської, хореографічної, образотворчого мистецтва) на матеріалі поетичних творів Ліни Костенко.

ОБ'ЄКТОМ ДОСЛІДЖЕННЯ є поетичні тексти Ліни Костенко.

ПРЕДМЕТ ДОСЛІДЖЕННЯ – мистецька термінологіка в поетичній мові Ліни Костенко.

ЗАВДАННЯ: розглянути теоретичні аспекти понять «мистецький термін» і «мистецька термінологіка»; з'ясувати позиції науковців щодо семантико-стилістичних можливостей мистецької термінологіки у творчому доробку Ліни Костенко, виокремити її й охарактеризувати основні тематичні групи музичної, виконавської, хореографічної та термінологіки образотворчого мистецтва, вживані в поезії авторки; простежити її функціональну специфіку.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ

Групи мистецької термінологічної лексики мають досить широке застосування в ліриці Ліни Костенко; їх наявність зумовлена особливостями творчої манери, світосприйняття, світорозуміння авторки. Вказані лексичні одиниці використано для змалювання світу природи, психологічного стану ліричного героя, проведення аналогій на основі взаємопроникнення мистецтв.

МУЗИЧНА ЛЕКСИКА

- назви музичних інструментів
- назви музичних жанрів, родів і видів музичної творчості
- назви музичних професій, амплуа
- терміни, що позначають гучність, темп, характер виконання
- терміни музичної фонетики
- терміни музичної морфології
- терміни нотної графіки
- терміни, що позначають співочі голоси
- власні імена

АПРОБАЦІЯ
Виступи на міжнародних конференціях:
• «Філологія, літературознавство, професійна комунікація в науковому дискурсі» (8.11.2019; 9.11.2020).
• «Культуромовна особистість: факція у XXI столітті» (24-25.12.2020 року).
• «Інновації в освіті і інформаційні майстерності: учитель-словесник» (26.11.2020, СумДУ ім. А.С.Макаренка).
Виступи на психологічному семінарі-практикумі «Творчість Ліни Костенко в лінійно-мистецькому вимірі» (4.03.2020 р.; КУ Сумська ЗОШ № 15 ім. Д. Турбіна).



ЛЕКСИКА ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА



Група лексики на позначення термінів образотворчого мистецтва, якщо порівнювати з музичним, у текстах письменниці представлена більшою кількістю номінів, але значно меншою частотністю слововживань. Це, на нашу думку, пов'язано з особливостями світосприйняття письменниці, надзвичайною ліричністю її творів.

НАЙЧАСТОТНІШІ ВЖИВАННЯ ТЕРМІНОЛЕКСИКИ

МУЗИЧНА ЛЕКСИКА

музичні жанри
музичні інструменти
музична фонетика
музична морфологія
ХОРЕОГРАФІЧНА ЛЕКСИКА

НАРОДНІ ТАНЦІ

ЛЕКСИКА
ОБРАЗОТВОРЧОГО
МИСТЕЦТВА
живописні жанри

ХОРЕОГРАФІЧНА ЛЕКСИКА

НАРОДНІ ТАНЦІ:

- Аркан
- Гопак
- Лезгинка
- Перепляс
- Полонез
- Чардаш
- Канкан
- Менует
- Па де грас
- Тарантела

БАЛНІ ТАНЦІ:

- Вальс
- Танго

НА МАТЕРІАЛІ ДОСЛІДЖЕННЯ СТВОРЕНО

Словник
мистецької
терміно-
лексичи

Каталог
поезій Ліни
Костенко,
покладений
на музику

Монографію
«Мистецька
термінологіка
в поетичній мові
Ліни Костенко
(семантико-
функціональний
аспект)»



Науковий консультант:
Герман Вікторія Василівна,
кандидат філологічних наук, доцент
Сумського державного
педагогічного університету
імені А. С.Макаренка

Тож збереження *горюньського* та інших субетносів є актуальною краєзнавчою темою XXI століття, яка зацікавила й мене, корінну путивлянку.

Завдання: з'ясувати теоретичні особливості ключових понять роботи (говірка, етнос, мовно-етнографічна спільнота тощо);

проаналізувати фонетико-орфоепічні, лексико-семантичні та граматичні риси горюньської говірки:

укласти короткий словник горюньської лексики тощо.

аналіз

спостереження

ОПИС

експедиція

конкретизація

МЕТОДИ



хата и предмети побыту

сковородник (Нова Слобода)

чепленик (Линове)

ряжка (Линове)

троян (Нова Слобода)

3. Граматичні особливості *горюньської* говірки, зокрема прикметників, займенників і дієслів, виявляються у зміні букв у певних позиціях (з на в), у закінченні *-aga* в родовому відмінку однини прикметників і займенників чоловічого та середнього роду; у дієсловах в інфінітиві та в 3 особі із закінченнями *-іть* або *ж* *-уть*, *-ать*, *-еть*, *-єть* та ін.

Горюньський словничок / The Goryun vocabulary

[illegible]

У результаті роботи було досягнуто поставленої мети та визначено етнологічні особливості горюньської говірки.

Можна з упевненістю говорити, що походження, мовлення, звичаї горюнів потребують подальших розвідок задля збереження їхньої духовної та матеріальної культури.

Господарські споруди

- **Пуні** – сарай, клуня.
- **шалієка** – тонкі дошки для обшивки стін.
- **потташша** – навіси для сільськогосподарського інвентарю.
- **хобетьє** – солома.
- **однья** – скрита.
- **вушули** – стовпи в стінах сараю.
- **свинущик** – сарай для свиней.
- **кринця** – джерело води.
- **шійня ямо** – поглиблення в землі для збереження продуктів.

Хата й предмети побуту

- **Теплушка** – кімната з пічкою.
- **Шшаколдзі** – металеві ручки.
- **чулан** – комора.
- **бодні** – схожі на скриню.
- **махотки** – низькі глечики.
- **панчочки** – високі керамічні глечики.
- **наплі** – рогачі для діставання чугунів.
- **век** – діжа для тіста з кришкою.
- **шофка** – мисник для посуду
- **стат** – підлога з дощок
- **коци** – самотканні доріжки
- **лоски** – шнур для виллову риби
- **ламзак** – плетений з лози кошак

Один

- **Кашуля** – сорочка.
- **суконки** – сукні.
- **Бекеш** – довгий плащ із сукна.
- **паньова** – плахта.
- **хвартушка** – фартух.
- **бабешка** – бабешка з фарбованого домотканого полотна.
- **тканка** – дівочий головний убір.
- **саяни** – спідниці горюнок
- **покромка** – вовняний тканий пояс.

Роботу АПРОБОВАНО:

1. Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні тенденції у викладанні іноземних мов у світі» для викладачів вищих навчальних закладів, докторантів, аспірантів, учителів, магістрів, студентів (Суми, 30 листопада 2021 року);
2. Міжнародна науково-практична конференція «Філологія, лінгводидактика, професійна комунікація в науковому дискурсі» (Суми, 9 листопада 2021 року);
3. Міжнародна науково-практична конференція «Культуромовна особистість: фізіологія у ХХІ столітті» (Суми, 10-11 грудня 2021 року).

Контактна інформація.
Електронна адреса:
dariamitina2004@gmail.com

Зразок доповіді-презентації постера:

Добрий день, шановні члени журі та учасники заходу!

Я, Мітіна Дар'я, учениця Путивльського ліцею №1.

Дозвольте представити Вам результати дослідження на тему *«Етнолінгвальні особливості горюньської говірки»*.

На території України проживає понад 130 народностей, із них величезна кількість субетносів перебуває в стані регресу. Однією з таких культур є горюньська. Тож збереження горюньського та інших субетносів є актуальною темою 21 століття, яка зацікавила й мене, корінну путивлянку.

Звертаю Вашу увагу, що на постері зазначено мету роботи (з'ясувати мовно-етнічні особливості говірки горюнів), об'єкт дослідження (говірка горюнів) та предмет дослідження (етнолінгвістичні особливості говірки горюнів).

Разом із керівником і науковим консультантом ми визначили кілька завдань, серед яких – експедиція до с. Нова Слобода. Фотодокази експедиції також представлені на постері.

Дозвольте представити Вашій увазі результати мого дослідження.

1. Однієї достовірної версії походження назви «горюни» немає (це і важка праця орачів, сум, нужда і горе, плач, сумний спів, життя на пагорбах тощо), але я вважаю, що таку назву вони отримали через свої «протяжні» пісні: «співають, наче горюють».

2. Фонетико-орфоепічними рисами говірки є послідовне акання (*саседка, гаварила, магла*), дисимілятивне якання (*б'агу, л'ажу, п'акл'і*), втрата та зміна одних звуків на інші (*вин'ала, пришила*), метатеза (*талірка*), приставні звуки (*вуліца*) тощо.

3. Граматичні особливості горюньських прикметників, займенників і дієслів, виявляються: у зміні букв у певних позиціях (г на в) (*йаво*), у закінченні -ага в прикметниках і займенниках (*четвортага, їхняга*); у дієсловах в інфінітиві та в 3 особі із закінченнями -іть, -уть, -ать, -єть, -єть (*носять, уводять*) та ін.

На постері Ви можете бачити уривки із укладеного короткого словника горюньської лексики, проілюстрованого фотокартками з експедиції.

Також на постері зазначено, що роботу було апробовано в кількох міжнародних конференціях, що відбувалися в Сумському педагогічному університеті імені А. С. Макаренка.

Отже, вважаю, що поставленої мети було досягнуто, але горюньська говірка й далі потребує вивчення та збереження. Сподіваюся, що моя дослідницька робота – це маленька краплинка в цій великій патріотичній справі.

Дякую за увагу!

Норми оформлення списку використаної літератури

Книги. Один автор

1. Бичківський О. О. Міжнародне приватне право: конспект лекцій. Запоріжжя: ЗНУ, 2015. 82 с.
2. Бондаренко В. Г. Немеркнуча слава новітніх запорожців: історія Українського Вільного козацтва на Запоріжжі (1917-1920 рр.). Запоріжжя, 2017. 113 с.

Два, три і більше авторів

1. Аніловська Г. Я., Марушко Н. С., Стоколоса Т. М. та ін. Інформаційні системи і технології у фінансах: навч. посіб. Львів: Магнолія 2006, 2015. 312 с.
2. Гура О. І., Гура Т. Є. Психологія управління соціальною організацією: навч. посіб. 2-ге вид., доп. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2015. 212 с.

Автори, редактори / упорядники

1. Березенко В. В. PR як сфера наукового знання: монографія / за заг. наук. ред. В. М. Манакіна. Запоріжжя: ЗНУ, 2015. 362 с.
2. Бутко М. П., Неживенко А. П., Пепа Т. В. Економічна психологія: навч. посіб. / за ред. М. П. Бутко. Київ: ЦУЛ, 2016. 232 с.
3. Енциклопедія Сучасної України / редкол.: І. М. Дзюба та ін. Київ : САМ, 2016. Т. 17. 712 с.
4. Країни пострадянського простору: виклики модернізації: зб. наук. пр. / редкол.: П. М. Рудяков (відп. ред.) та ін. Київ: Ін-т всесвітньої історії НАН України, 2016. 306 с.
5. Кучерявенко Н. П. Курс налогового права: в 6 т. Харьков: Право, 2007. Т. 4: Особенная часть. Косвенные налоги. 536 с.

6. Миротворення в умовах гібридної війни в Україні: монографія / за ред. М. А. Лепського. Запоріжжя: КСК-Альянс, 2017. 172 с.

7. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України: станом на 10 жовтня 2016 року / К. І. Беліков та ін.; за заг. ред. О. М. Литвинова. Київ: ЦУЛ, 2016. 528 с.

Матеріали конференцій

1. Підготовка докторів філософії (PhD) в умовах реформування вищої освіти: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., м. Запоріжжя, 5-6 жовт. 2017 р. Запоріжжя: ЗНУ, 2017. 216 с.

Дисертації, автореферати

1. Авдеева О. С. Міжконфесійні відносини у Північному Приазов'ї (кінець XVIII - початок XX ст.) : дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 / Запорізький національний університет. Запоріжжя, 2016. 301 с.

2. Гнатенко Н. Г. Групи інтересів у Верховній Раді України: сутність і роль у формуванні державної політики: автореф. дис. ... канд. політ. наук: 23.00.02. Київ, 2017. 20 с.

Законодавчі та нормативні документи

1. Конституція України: офіц. текст. Київ: КМ, 2013. 96 с.

2. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. *Голос України*. 2017. 27 вересня. (№ 178-179). С. 10–22.

3. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. Дата оновлення: 28.09.2017. – URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>

Частина видання (книги, матеріалів конференцій, словників/довідників, статті з періодики)

1. Антонович М. Жертви геноцидів першої половини XX століття: порівняльно-правовий аналіз. *Голодомор 1932-1933 років: втрати української нації*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 4 жовт. 2016 р. Київ, 2017. С. 133–136.

2. Коломоєць Т. О. Адміністративна деліктологія та адміністративна деліктність. *Адміністративне право України*: підручник / за заг. ред. Т. О. Коломоєць. Київ, 2009. С. 195–197.

3. Коломоєць Т., Колпаков В. Сучасна парадигма адміністративного права: генеза і поняття. *Право України*. 2017. № 5. С. 71–79.

4. Тарасов О. В. Міжнародна правосуб'єктність людини в практиці Нюрнберзького трибуналу. *Проблеми законності*. Харків, 2011. Вип. 115. С. 200–206.

Електронні ресурси

1. Ганзенко О. О. Основні напрями подолання правового нігілізму в Україні. *Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки*. Запоріжжя, 2015. № 3. С. 20–27. – URL:

[http://ebooks.znu.edu.ua/
files/Fakhovivydannya/vznu/juridichni/VestUr2015v3/5.pdf](http://ebooks.znu.edu.ua/files/Fakhovivydannya/vznu/juridichni/VestUr2015v3/5.pdf).

Зразок відгуку наукового керівника про роботу:

Відгук про науково-дослідну роботу Отича Михайла «МОВНІ ЗАСОБИ МАНІПУЛЯТИВНОГО ВПЛИВУ В РЕКЛАМІ»

Дослідження Михайла Отича, присвячене маніпулятивній комунікації, видається нам надзвичайно актуальним, бо, за словами автора, «сучасний світ не можливо уявити без інформаційних технологій, появи нових методів впливу на свідомість споживача; сучасний інформаційний простір значно перевантажений, забруднений рекламою, іноді непрофесійною й навіть шкідливою, насиченою різноманітними мовними засобами – лексичними, граматичними, стилістичними тощо»

Автор роботи чітко окреслив мету: аналіз впливу мовних маніпулятивних засобів у рекламі. Для досягнення мети були поставлені та вирішені такі завдання: з'ясовано теоретичні аспекти роботи, зокрема такі ключові поняття, як маніпуляція, маніпулювання, маніпулятор, реклама, маніпуляція в рекламі тощо; досліджено маніпулятивну складову в обраних прикладах комерційної та соціальної реклами через аналіз моделей, стратегій і тактик маніпулювання; проаналізовано структуру рекламних текстів; визначено й описано лексичні й стилістичні засоби маніпуляції в рекламі. Відзначимо, що робота належно структурована.

Михайло Отич подав цілком обґрунтовані висновки про роль мовно-маніпулятивних методів («Троянського коня», переосмислення, імплікатур, провокації, емоційного наближення, негативного явища, антиреклами та ін.); художню складову різних типів слоганів (новина, твердження, помічник, питання-відповідь, риторичне питання та ін.); маніпулятивну роль лексичних і стилістичних засобів тощо.

Дослідник довів, що уміння орієнтуватися в інфопросторі й не стати жертвою маніпуляторів – важлива навичка в сучасному суспільстві.

Основні результати роботи апробовано під час виступів на секційних засіданнях таких конференцій: III і IV Міжнародна науково-практична конференція студентів, аспірантів та магістрантів «Філологія, лінгводидактика, професійна комунікація в науковому дискурсі» (СумДПУ імені А. С. Макаренка, 9.11. 2019; 2020); IV Усеукраїнська науково-практична конференція «Інновації в освіті і педагогічна майстерність учителя-словесника» (СумДПУ імені А. С. Макаренка, 26-27 листопада 2020 року); III Міжнародна науково-практична конференція «Культуромовна особистість фахівця у XXI столітті» (СумДПУ імені А. С. Макаренка, 24-25 грудня 2020 року).

Робота цікава, оригінальна, цілком самостійна, відповідає вимогам, що висуваються до такого виду наукових робіт, є цілісною і перспективною.

Науковий консультант
канд. філол. наук, доцент
Сумського державного
педагогічного університету
ім. А. С. Макаренка

В. В. Герман